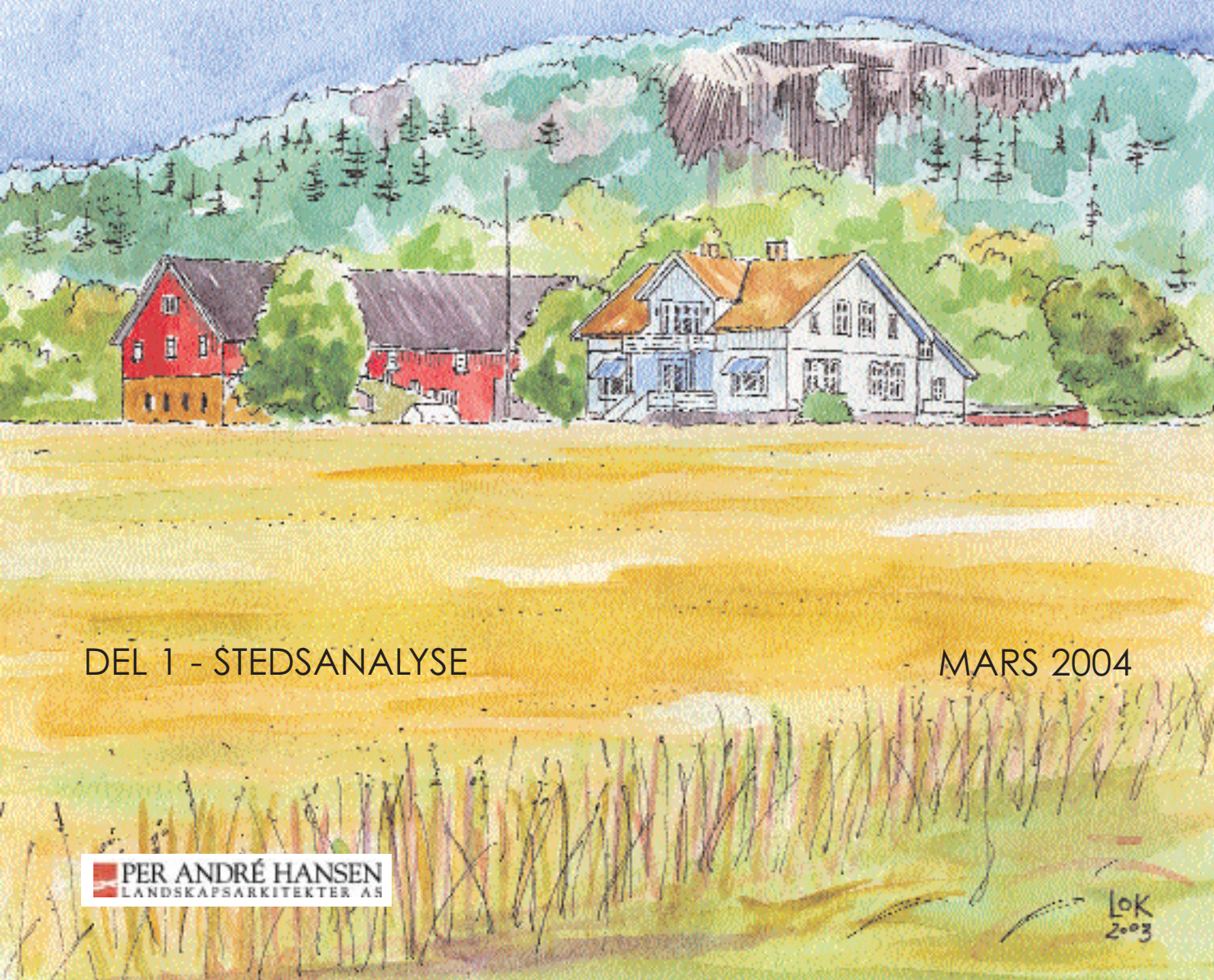

MILJØBYPROSJEKTET

LOKALSAMFUNNSPROSJEKTET

SKJÆRVIKEN

DEL 1 - STEDSANALYSE

MARS 2004

5	STEDSANALYSE FOR SKJÆRVIKEN
9	HISTORIE OG TOPOGRAFI
	Historie 9
	Topografi 12
	Service 12
	Foreningsliv 12
	Befolkning 12
	Stedets særegenhet 13
	Målsetting 13
14	LANDSKAPSANALYSE
	Landemerker 15
	Bevegelseslinjer og knutepunkter 15
	Barrierer 15
16	STEDENE
	“Gamle Skjærviken” 17
	Haugenfeltet 17
	Kjølishunnfeltet 17
	Borge 17
18	OPPLEVELSESKVALITETER
	Historiske elementer 19
	Hunnebunnen 19
	Utsiktspunkter 19
20	KULTURMINNER
	Helleristninger 21
	Andre fornminner 21
	Helhetlig kulturmiljø 21
22	SOSIALE MØTEPLASSER
24	GRØNTSTRUKTUR
	Hunnebunnen 25
	Turområder 25
	Lekeplasser 25
	Gang- og sykkelveier 26
	Parkområder 26
26	INNGREP OG BARRIERER
	Trafikkerte veier 27
	Kraftlinjer 27
	Barrierer ved Hunnebunnen 27
	Massetak 27
28	SKOLEVEISUNDERSØKELSE
30	BYGGESKIKK OG STILHISTORIE
	Bondegårder 31
	Gammel tettbebyggelse 31
	Nyere boligfelt 31
	Fritidsbebyggelse 31
	Stilarter 32
	Byggeskikk 33
34	UNGE OG ELDRE
	Barn og ungdom 34
	Eldre 34
35	NÆRING
36	EKSISTERENDE AREALPLANER
	Overordnede planer 37
	Detaljplaner 37
	Tidligere planer 37
38	ANDRE PLANSAKER OG REGISTRERINGER
	Trafikksikkerhetsplanen 39
	Biologisk mangfold 39
	Vilt 39
	Østfoldlandskap av regional betydning 39
40	SKJÆRVIKEN SOM ET GODT LOKALSAMFUNN
41	MEDVIRKNINGSPROSESSEN
43	KILDER OG LITTERATUR

SKJÆRVIKEN LOKALSAMFUNN

Rapporten er utarbeidet av:

Arbeidsgruppa,
Skjærviken lokalsamfunn

Oppdragsgiver:

Fredrikstad kommune
Plan- og miljøseksjonen
Miljøbyprosjektet
Pb. 1405, 1602 Fredrikstad
Telefon 69 30 56 00

Konsulenter har vært:

Per André Hansen landskapsarkitekter as
v/ Lars Ole Klavestad
Pb. 528, 1612 Fredrikstad
Telefon 69 95 50 00
Fax 69 95 50 01
E-post post@lark.no

Illustrasjoner, foto og
grafisk utforming: LOK

Trykk: Melsom Grafisk AS

Arbeidsgruppa har bestått av:

Guri Hunn,
Borge Bygdekvinnelag,
Olav Wisur,
Borge Bondelag
Else M. Barth-Hansen,
Borge barneskole
Ann-Mari Raakil,
Borge barneskole FAU
Rino Bangor,
Skjærviken Velforening
Hanne Braaten,
Kjølshunn Vel/Vispen Ungdomsklubb
Ole Olsen,
Den Kristelige Menighet
Bent Stene,
Den Kristelige Menighet
Per Martin Kure,
Borge 4H
Sigurd Vik
Skjærviken og Begby Arbeiderlag
Knut André Haugen
Bryggen båtforening
Arild Bakke,
Fredrikstad kommune, Plan & Miljø
Terje Heen,
Fredrikstad kommune, Plan & Miljø
Lars Ole Klavestad
Landskapsarkitekt

Parallelt med denne stedsanalyserapporten er det utarbeidet en egen rapport som inneholder både fremtidsvisjoner og konkrete forslag til tiltak. Det er viktig at disse to rapportene sees i sammenheng. Denne analysen bygger i stor grad på registreringer av dagens situasjon, samt hvilke premisser som ligger bak disse. På en annen side inngår også stedets fremtidspotensialer i en stedsanalyse. Dette har vi likevel valgt å presentere i tiltaksrapporten.

Hva er
egentlig
et godt
lokal-
samfunn?

STEDSANALYSE FOR SKJÆRVIKEN

Miljøbyprogrammet er det utarbeidet mål og retningslinjer for utvikling av gode lokalsamfunn i Fredrikstad. Grunnleggende kjennetegn ved et godt lokalsamfunn er bl.a. at:

- offentlig og privat service til dekning av folks hverdagsbehov finnes i gang-/sykkelavstand fra bolig.
- barneskolen utgjør et naturlig tyngdepunkt, og har en funksjon som sosialt møtested for hele lokalsamfunnet.
- alle aldersgrupper har et sosialt møtested i lokalsamfunnet.
- tilstrekkelige leke- og rekreasjonsarealer finnes internt, samtidig som adkomst til større tur- og rekreasjonsområder er sikret via gang-/sykkelveier.
- lokalsamfunnet har førøvrig et sammenhengende gang- og sykkelveinett som forbinder boliger, tjenester og nære friområder.
- lokalsamfunnet har en balansert befolkningssammensetning og et stabilt sosialt miljø.
- beboerne kjenner tilhørighet til og kan delta i utviklingen av sitt lokalsamfunn.
- ressursbruken er minimerende. Areal- og energiforbruk pr. innbygger bør være synkende.

Fredrikstad er inndelt i 23 lokalsamfunn og ennå flere nærmiljøer.

I strategisk handlingsplan for miljøbyprosjektet er ett av målene å gjennomføre stedsanalyser og lage tiltaksplaner for samtlige 23 senterdefinerte lokalsamfunn i Fredrikstad i form av en "lokalsamfunnsrapport". Sammen med del 2 (forslag til tiltak) er stedsanalysen for Skjærviken ett av disse 23 prosjektene.

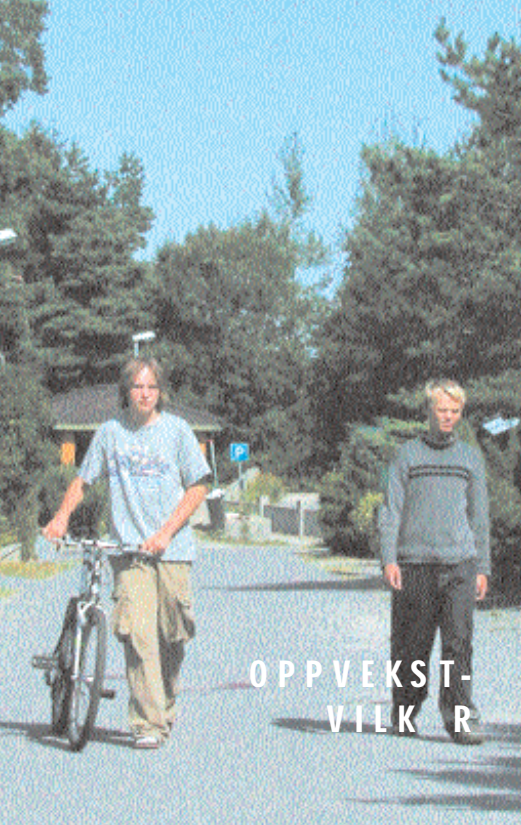
Arbeidet med å utvikle "lokalsamfunnsrapporter" har pågått siden 1995, og har vært et nybrottsarbeid ikke bare i Fredrikstad, men også på nasjonalt plan.

Det fantes verken på sentralt eller kommunalt hold noen strategier eller modeller for hvordan "områdebaseret planlegging med medvirkning" skulle eller burde foregå. Valget har falt på en "åpen" prosess, der vi drar nytte av erfaringer fra andre lokalsamfunnsprosjekter - mens ønsker og utfordringer varierer.

Siktemålet er å utvikle lokalsamfunnene i pakt med de mål og anbefalinger som er utarbeidet. Prosjektet har vært mangfoldig og hatt et helhetlig perspektiv, og det har blitt lagt til rette for en best mulig deltagelse fra lokalbefolkningen. Lokalsamfunnet er arenaen for folks hverdagsliv og har derfor stor betydning for trivsel, utfoldelse, kultur og identitet.

Lokalsamfunnet er det viktigste innsatsområdet for å få til en dreining mot større bærekraft. Miljøproblemene har etterhvert endret karakter og er i stadig større grad knyttet til vår livsstil og levestandard. Måten vi innretter hverdagslivet på har stor betydning for samfunnets totale ressursbruk. Lokalsamfunnet er stedet hvor miljøpolitikken skal realiseres - arenaen for den lokale handling.

Måten vi lever på i samvær med andre mennesker og våre muligheter for å være deltagende i samfunnsutviklingen, er viktig for vår trivsel. Historisk tilknytning, kulturell forankring, identitet, trygghet, stabilitet, utfordringer, selvsrealisering, helse og sosiale relasjoner er viktige stikkord for kvaliteten på det livet vi lever.

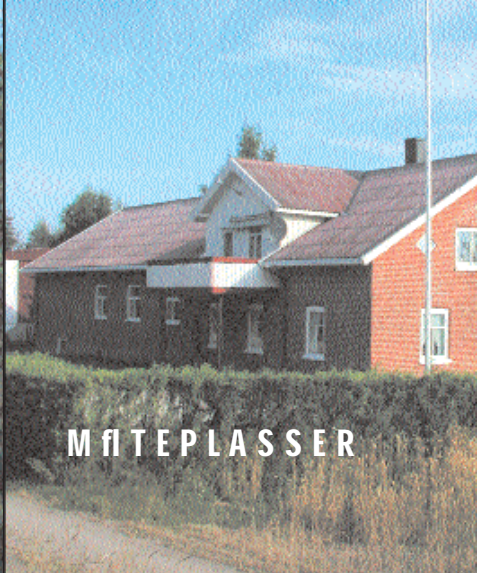

OPPVEKST- VILKOR

Folkelig deltagelse i plan- og beslutningsprosesser er en forutsetning for den lokale bærekraft. Folk må føle ansvar for sin egen situasjon, sitt nærmiljø og sine naboer, og engasjere seg i arbeidet for fellesskapets beste. Et viktig tema i dreiningen mot større bærekraft blir samhandling og samspill mellom den offentlige og private innsats. I et bærekraftig samfunn er transportbehov og ressursbruk redusert til et minimum. Dette innebærer at folk må få dekket flest mulig av sine behov i lokalsamfunnet.

Bærekraftbegrepet inneholder en spesiell omtanke for kommende generasjoner. En langsiktig planlegging vil ha oppvekstmiljøet som sentralt innsatsområde. Hva vi klarer å overbringe av livskvalitet og holdninger til våre barn, vil være avgjørende for samfunnets bærekraft. Et trygt og levende lokalsamfunn er en ressurs for framtidige slekter.

Hele lokalsamfunnet har fått anledning til å delta på åpne møter og gi innspill til prosessen enkeltvis eller gjennom dem som representerer lokalsamfunnet i arbeidsgruppa. I arbeidsgruppa har representanter for lokalbefolkningen, skolen og lokale organisasjoner, lag og foreninger hatt aktive roller som informanter, kunnskapsformidlere, premisleverandører, samarbeidspartnere og beslutningstakere. Å starte med en

MØTEPLASSER

registreringsfase som inkluderer opplevde behov eller problemer mener vi har vært strategisk klokt framfor å begynne med føringer som skal endre deltakernes adferdsmønster.

Å endre tilvendte handlinger i en mer bærekraftig retning tror vi derimot at dette lokalsamfunnsprosjektet og andre holdningsskapende tiltak som gjennomføres i miljøbyen vil medvirke til.

Miljøbyprogrammets helhetlige perspektiv og mangfoldige tematikk skal også gi prosjektet et bredt utgangspunkt med få begrensninger - bortsett fra at rammen er en "bærekraftig utvikling". I dette ligger det at beboerne i Skjærviken gjennom prosjektet har hatt muligheten til å engasjere seg innenfor et svært vidt begrep som inneholder det økologiske, sosiale, biologiske, fysiske, bygningsmessige, kulturhistoriske og trafikkmessige miljø.

At disse temaene gjennom denne stedsanalyseprosessen har fått noe ulik behandling når det gjelder grundighet og konkret tilnærming er en annen sak, men uansett vil det bli et godt steg i retning av å anvende en helhetlig arbeidsmåte og problemløsning som ser de ulike miljømål i sammenheng. Tematikken for stedsanalyser er mangfoldig og spenner over så ulike tiltak som bevaring av kulturminner og kulturlandskap, istandsetting av lekeplasser, fornying av lokaldemokratiet, ivaretagelse av biologisk mangfold, trafiksikringstiltak, etablering av arenaer for sosialt liv, byggeskikk, kollektivtrafikk, stedstilthørighet og tjenestetilbud. Selv om dette dokumentet ikke er juridisk bindende, vil det ha høy status og

KULTUR- MINNER

stor gjennomslagskraft når nye tiltak skal prioriteres i Fredrikstad kommune. Også i forhold til fylkesnivået vil analyse og tiltaksrapport bli brukt som "brennstang" for å finne forståelse for lokale utfordringer som krever statlig eller fylkeskommunal bistand.

Lokalsamfunnsprosjektet skal først og fremst gjøre Fredrikstad kommune mer demokratisk. Dette kan illustreres med at vi ønsker å gjøre grensene mellom det kommunale og sivile samfunn så gjennomhullet at de flyter over i hverandre. På den måten håper vi at de som bor i lokalsamfunnet får et enda tettere eierforhold til kommunen.

En viktig effekt av "lokalsamfunnsprosjektet" skal være at en helhetlig organisering av lokalsamfunnsarbeidet settes på dagsorden. Målet er å skape flere møteplasser for folk som har lyst og evne til å utvikle lokalsamfunnet sitt, og at den frivillige sektoren skal få bedre kontakt med den kommunale organisasjonen og kommunal planlegging. Med andre ord, det skal skapes en arena for fellesløsninger, samtidig som det handler om å styrke demokratiet og folks lyst til å delta.

KULTURLANDSKAP

TRAFIKK-
SIKKERHET

Stedsanalysen er i prinsippet en systematisering av kunnskap for å forstå stedets historie, nåværende situasjon og fremtidsmuligheter.

Den gir grunnlag for å forstå stedets forutsetninger og muligheter. Det er plattformen for å kunne diskutere tiltak og hva som skal skje med og i bygda i fremtiden; hva som skal vektlegges og hvilke beslutninger som bør fattes. Det å finne fram til stedskvaliteter og forstå stedets særtrekk og historie vil også styrke respekten for stedet.

Hunnfeltet med stenringene er et unikt kulturminne også i nasjonal målestokk. De ni stenringene som ligger samlet er i tillegg til å være et gravsted fra jernalderen også nærmest som kunst å regne. Stedet er viden kjent, og det også et viktig identitetsmerke for bygda. Det er viktig at et slikt kulturminne blir tatt godt vare på og skjøttet på en god måte slik at det fremstår interessant både for lokalbefolkningen og turister.

Kirken har en markant plassering i kulturlandskapet. Den ligger på en høyde og troner og er synlig fra mange retninger. Kirken er et viktig byggverk både sett fra en religiøs, sosial, kulturhistorisk og landskapsmessig vinkel.

Hvis man ikke kjenner til eller ikke har forståelse for et steds historie blir man rotløs.

Skjærviken er på mange måter et spesielt lokalsamfunn. Muligens kan vi snakke om at det var det første lokalsamfunnet som oppstod i Fredrikstad-distriktet. Her finnes det bosetningsspor og graver som er fra en tid som spenner seg over flere tusen år. Her fantes det gode havnemuligheter, gamle veifar og en sentralt plassert bygdeborg. Den særpregede Hunnebunnen er sentrum for det hele. Gravgoods vitner om at det må ha vært et rikt og godt utviklet samfunn som holdt til her - også med kontakter til Europa.

Også i dag er mye av området rundt Hunnebunnen tett bebygd, selv om det er andre årsaker som ligger til grunn for denne bebyggelsen. Nærheten til sjøen er likevel den viktigste årsaken.

HISTORIE

Området rundt **Hunnebunnen** er et av de rikeste områdene i Østfold hva fornminner angår. **Hunnfeltet** er viden kjent for sine store mengder graver og andre kulturspor. Stedet ligger på en morene av sand og grus, noe som gjorde at jorda var lett å drive. Hunnebunnen var en lun og trygg havn godt avskjærmet for uvær og eventuelle fiender. De eldste boesetningssporene på Hunn skriver seg tilbake til yngre steinalder og bronsealderen. Det er funnet hustufter etter hus som har bestått av større stolper som er stukket dypt ned i jorden. Mellom stolpene har det vært flettet grenverk som har vært tettet med lerklining. Sporene etter disse hustuftene er ikke synlige på markoverflaten, men ved arkeologiske utgravninger har stolpehullene vist seg som mørke flekker i den ellers så gule og sterile sanden rundt.

I jordlaget under et par av gravhaugene på Hunnfeltet er det også funnet spor av gamle åkrer pløyet med ard. Dette kan være av de eldste spor etter jord-

bruk basert på faste åkrer og med - pløyerredskap, med datering tilbake til yngre steinalder eller bronsealder. Restene etter åkerne har vist seg som et nettverk av korsløpende svarte furer i den sterile undergrunnen. Hver gang ardskjæret har skåret seg ned i undergrunnssanden har den trukket med seg noe av den mørke og fete matjorda, og således har mønsteret blitt avtegnet.

Hunnebunnen må i tidlig tid også ha vært et godt utgangspunkt for jakt og fiske.

Hunnfeltet som gravfelt er delt inn tre grupper. Gravhaugfeltet ved Hunngårdene (Vestfeltet) og steningfeltet som på folkemunne kalles "Tingsted" er de mest kjente. I skogen ved sandgropene mellom her ligger det også en stor samling med ulike former for gravminner og andre kulturspor.

Daterbare gravfunn fra Hunn spenner over tidsrommet bronsealder til vikingtid. Mengden av daterbare funneheter er størst fra romertid og vikingtid, og hovedmengden av funnene fra Vestfeltet tilhører også disse periodene. Denne delen av feltet omfatter 56 registrerte rundhauger, tre langhauger og én gravrøys. I bakken mellom gravene ligger det også trolig mye skjult. Det kan vi blant annet se av ulike stenformasjoner mellom haugene. I tillegg til gravminner er som nevnt også boplassrester og spor etter oldtidsåkre funnet. I en slak bue som krysser riksveien går en dyp hulvei som har skåret seg ned i bakken ved at hestene har trampet her gjennom svært lang tid.

På mange måter er det en svært interessant vei-historie vi kan lese i landskapet ved Hunn. Her går tre veier fra ulike perioder side om side i omtrentlig samme trasé. Først har vi hulveien. Den trer uvanlig godt fram ved gravhaugene på Vestfeltet. Vi kan også følge den videre i skogen mot Brandstorp, og i bakken opp mot Borge finner vi flere parallelle dype løp. Det

Bilder fra de arkeologiske utgravningene på Hunnfeltet på 1950-tallet.

har sammenheng med at det her ble bløtt og man trakk ut til siden og lagde nytt spor ved siden av.

Gravfeltene i jernalderen lå nært opp til gårdstunene. Fra gravhaugene på brinken av Vestfeltet er det også godt utsyn til Hunnebunnen. Feltet har et eget særpreg ved at en rekke store gravhauger ligger på rekke og rad på toppen av høyderyggen. Stort sett er dette svært rike våpengraver fra romertiden. I 1950-53 ble Hunnfeltene gjenstand for en større arkeologisk undersøkelse. 31 graver ble undersøkt i tillegg til en mindre utgravning av bygdeborgen på Ravneberget. Hunnfeltet ble valgt til undersøkelse fordi det her lå et større og vekslende kompleks med fortidsminner i et av våre fineste og rikeste funnområder fra eldre jernalder. Det ble gjort utgravninger på alle de tre delene av gravfeltet. På Vestfeltet ble det gjort svært rike funn i flere av gravene. Det dreier seg både om manns- og kvinnegraver. Med seg i graven har mange av de døde hatt rike gaver. Det kan dreie seg om våpen, kammer, krukker, smykker av gull og glass eller andre gjenstander. Forøvrig dreier gravene seg om både branngraver og skjelettgraver.

På det såkalte Midtfeltet er det registrert 43 synlige gravminner fordelt på fem rundhauger, 15 gravrøyser, sju

stensetninger, åtte stenlegninger og åtte enkeltstående bautastener. I tillegg er også en hulvei godt synlig gjennom området, og utgravninger de senere årene har også vist at det er interessante kulturlag mellom de synlige gravminnene. Med andre ord er det et svært variert gravfelt. De gravminnene som er undersøkt her tilhører bronsealder og eldre jernalder. Dessverre har feltet delvis blitt ødelagt ved at man har tatt ut grus her ved flere anledninger.

Når det gjelder stenringfeltet er det dette folk flest forbinder med Hunnfeltet. De ni store stensetningene som ligger samlet i bakkehellingen er et meget spesielt kulturminne. Blant lokalbefolkningen går stedet under navnet "Tingsted" eller "Tinget". Det har sammenheng med at folk tidligere trodde slike steder var hvor det ble tatt domsavgjørelse. Den som skulle dømmes trodde man ble satt midt i ringen, mens dommerne satt på stenene rundt. Antall stener i hver ring er oddetall. 11, 13 og 15 stener forekommer. Flere av ringene ble gravd ut på 1950-tallet. Det viste seg at ringene sannsynligvis er graver, forsøksvis datert til førromersk jernalder. Det merkelige er at man knapt har gjort funn i ringene. Stedet har gjennom lang tid vært et identitetsmerke for bygda. I tilknytning til stenringene finnes det også en rekke andre gravminner i form av røyser, hauger

m.m. Også på jordet ved den gamle travbanen lå det tidligere gravhauger. Det samme gjaldt mellom husene inne i bebyggelsen. Fremdeles ligger det noen hauger her, bl.a. i hagen til Skjærviken Ungdomspsykeriatiske behandlingshjem. I skogen like på innsiden av stenringfeltet ligger det også et lite helleristningsfelt.

Bygdeborgen på Ravneberget er også et identitetsmerke for bygda. Det er denne som har gitt Borge-gårdene og hele bygda sitt navn. Det bratte fjellet er en barriere i seg selv, men på innsiden er det også bygget en ringmur av sten som i sin tid også var forsterket med palisader av spisse trestokker. Restene etter muren er fremdeles godt synlige. Det ligger også en bygdeborg med navnet Ravneberget på det bratte fjellet nord for Borge kirke, ved pukverket til Ødegaard. Bygdeborgene kan dateres til folkevandringstiden.

I tilknytning til den samme morenen som Hunnfeltet ligger på, ligger det også en rekke andre gravfelt, f.eks. ved området rundt kapellet. Videre finner vi også store gravfelt på Store Dal og Gunnarstorp i Skjeberg, som vi på mange måter kan se i sammenheng med Hunn. I jordbrukslandskapet rundt Borge kirke finnes det også en rekke **helleristningsfelt** på åkerholmer eller inne på gårdstunene. Særlig det

store helleristningsfeltet inne på tunet på Lilleborge er meget verdifullt med tanke på størrelse og motiver.

Borge Varde må også nevnes. Som navnet forteller var bygdas høyeste fjelltopp (116 m.o.h.) et ledd i et varslingssystem man brukte når det var fiender i sikte. På toppen av åsryggen er det også flere gravrøyser.

Da **Borge kirke** ble reist på 1100-tallet fikk den en markant plassering i landskapet. Den gamle middelalderkirken av sten ble bygget som et landemerke på en høyde med fritt utsyn til omlandet.

6. februar 1660 var det **et stort slag ved Hunnebunnen**. Svenskene angrep landet nettopp på denne plassen. De norske styrkene som hadde forskanset seg i området bestod av 1600 infanterister, ca. 400 ryttere og dragoner og 1800 bønder. Slaget, som endte med at svenskene måtte trekke seg tilbake til Halden der det ble nye angrep på festningen, er det nest største som har vært utkjempet i Norge. Nær 7000 mann deltok, og bare på Stiklestad har det vært flere deltagere i ett slag. I forbindelse med slaget brant Borge kirke ned. De svenske soldatene som hadde slått leir på sletta nedenfor kirken hadde tent opp flere bål for å varme seg. Det var sterk vind, og gnister falt ned på kirken som ble antent og brant ned.

Gjenreisningen av kirken ble satt igang ganske snart. I 1722 ble imidlertid både Borge og Torsnes kirke solgt til Knud Gyldenstjerne Sehested på Thorsø herregård, og kirkene var i privat eie helt til 1855 da de ble kjøpt tilbake av menighetene. På den tiden var kirken i dårlig forfatning og også for liten til den voksende menigheten. Kirken ble derfor revet i 1860, og en ny kirke ble reist på samme sted. Det var en stenkirke med tretårn, den samme som står her i dag. Under en restaurering

på slutten av 1940-tallet ble imidlertid tretårnet byttet med dagens stentårn.

Kirken var på mange måter midtpunktet i bygda, og området rundt Borgegårdene ble et slags **bygdeseentrum**. På Borge Store hadde det både vært ekserserplass for militæret og gestegiveri. Her ble det også bygd skole i 1864. Store deler av Borge sognet hit. Den skolebygningen som ligger her i dag ble imidlertid reist i 1965, med påbygg og ny gymsal i 1993. Kommunehuset lå også en tid på Borge. Det var og et par butikker og meierei. Sistnevnte ble omgjort til Bøndernes Hus tidlig på 1930-tallet. Slik sett var det altså et kommunesentrum selv om stedet kun bestod av noen få gårder. Etter hvert flyttet imidlertid kommunesenteret til Selbak, men Borge har på mange måter fortsatt å være et kulturelt midtpunkt.

Området rundt Borge har alltid vært preget av å være "bygda", bestående av spredte bondegårder og vakkert kulturlandskap.

Bebyggelsen i **Skivika** eller **Skjærviken** oppstod på starten av 1900-tallet. Dette hadde sammenheng med den økende stenhuggervirksomheten i Hunnefjella. Her ble det tatt ut gatesten og kantsten som ble losset ombord på prammer på brygga ved Hunnebunnen. Disse ble trukket ut til Thorsøkilen hvor stenen ble losset over på større lasteskuter. Rundt 1925 var det kun tolv bolighus i det som i dag er Skjærviken. Disse lå langs hovedveien, hovedsakelig på Hunn-eiendommene. Stenhoggerne bodde nær arbeidsplassen, og de første husene lå forholdsvis spredt. Navnet på tettstedet ble likevel Skivika, eller senere Skjærviken, etter gården lenger øst mot Skjeberg-grensa. Helt fram til i dag har Skjærviken utviklet seg som et tettsted med en jevn framvekst av boliger.

På starten av 1980-tallet regulerte Borge kommune to **boligfelt** i tilknyt-

ning til Skjærviken og Hunnebunnen.: Haugenfeltet og Kjølshunnfeltet. De to feltene styrket både skolen og stedet som lokalsamfunn. På Haugenfeltet er det nærmere 115 husstander, mens det på Kjølshunnfeltet er rundt 150.

Vik Pensjonat, Skivika badested og Vispen betydde mye for utviklingen av tettstedet Skjærviken. Det var et rikt badeliv og mye forlystelse ved Hunnebunnen. Tidligere var det rikt badeliv i tilknytning til Hunnebunnen. På den andre siden, ved Grimstad, lå **Thorsøkilens bad** (1871-1929). Her foregikk det en mengde aktiviteter knyttet til kurbad, festligheter og underholdning. Det var både badehus, hotellbygg, kjøkken, to internatbygg, kiosk og kjeglebane. Gytja på bunnen av Hunnebunnen skulle være helsebringende. Hit kom folk fra fjern og nær, og på søndager kunne det stå opp til 100 hester bundet her. Etter branner på 1920-tallet var badet en saga blott, og i dag er ingen av husene tilbake.

Også i Skivika var det badested som ble drevet av Thomas Hansen. Han bygde hus på stedet på slutten av 1920-tallet og hadde både kafeteria, kiosk og danseplass. Stedet ble drevet fram til krigen. Litt lenger øst lå også det såkalte Sarabadet, og i 1930-årene kom det også kiosk i Vispen. Før badeaktivitetene tiltok i Hunnebunnen ble bassenget brukt til fiskeoppdrett av laks og ørret. Thalbergsundet var stengt med et gitter, og i Hunnebekken var det oppdrettsdammer. På vinteren ble isen på Hunnebunnen ofte brukt som travbane. Muligens er det også herfra navnet Skjærviken stammer - Skeidarvik. Skeid er gammelnorsk og betyr veddeløp.

I forbindelse med at Skivika utviklet seg som tettsted ble det også åpnet både butikk og kiosk på stedet. Nærbutikken holdt åpent til 1994 da den dessverre ble lagt ned. En tid var det både campingplass og kro på Vispen.

TOPOGRAFI

Skjærviken lokalsamfunn består av et landareal på ca. 11 km². Området ligger i tidligere Borge kommune. Borgegårdene ligger sentralt plassert i lokalsamfunnet og er på mange måter et midtpunkt i bygda med kirken og barneskolen. Topografisk sett utgjør det åpne kulturlandskapet rundt Borge, Hunn og Hunnebunnen hovedtyngden i området. Kirken, kilen, bygdeborgen, gårdstunene og de åpne bekkene i jordbrukslandskapet skaper en historisk ramme. Det hele ligger på restene etter en morene av sand og grus skapt av isen for rundt 10.000 år siden. Det åpne slettelandskapet ligger i et område hvor to ulike sprekkesoner i berggrunnen skjærer hverandre slik at det skapes et stort åpent landskapsrom.

De høyeste toppene i området er Borge Varde med sine 116 m.o.h. og Ravneberget med 87 m.o.h. Borge Varde eller Vetatoppen er forøvrig den høyeste toppen i Fredrikstad kommune. Området preges av den dyrka marka som ligger i dalgangene og på de åpne flatene, mens høydedragene i stor grad består av fjell og noe morene. Åsene er bevokst med furu med gran- og løvskog i søkkene.

Bebyggelsen består av både bondegårder og tettbebyggelse. Vi kan dele lokalsamfunnet inn i tre områder: Skjærviken, Kjølsunn og Borge. All tettbebyggelsen er samlet rundt Hunnebunnen. Skjærviken består av både gammel bebyggelse langs riksveien og Haugenfeltet som ble etablert på 1980-tallet. Kjølsunnfeltet er noe yngre, men fra samme periode. Dette ligger på motsatt side av Hunnebunnen med adkomst fra Grimstadveien. Det som gjør lokalsamfunnet noe spesielt er at skolen ikke ligger på samme plass som bebyggelsen.

Topografisk sett er også beliggenheten i forhold til byene og veiene viktig.

Lett adgang til sjøen og båtlivet er en av privilegiene man har ved å bo i Skjærviken. Båtturen gjennom Talbergsundet er en spesiell opplevelse. I Skjærviken er det flere brygger og båtforeninger.

Skjærviken ligger gunstig plassert mellom Fredrikstad, Sarpsborg og Halden. Kjøreavstanden til Fredrikstad er 10 km, til Sarpsborg 12 km og til Halden 25 km.

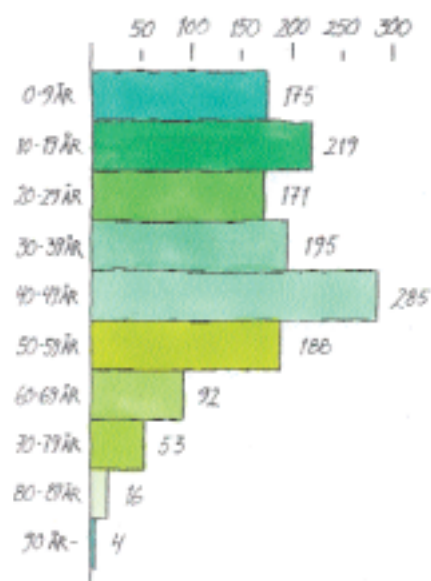
Skjærviken gjennomskjæres av riksvei 110 som er hovedadkomsten til Fredrikstad fra øst. Således går mye trafikk gjennom tettstedet, både i form av vanlig biltrafikk og tungtrafikk, samt handletrafikk til Sverige. Borge kirke er også et knutepunkt hvor andre veier kobler seg på riksvei 110. Fylkesvei 532 er en av to adkomstveier til Torsnes. Nordover går den over Borge Varde og er et viktig bindeledd mellom Fredrikstad og Sarpsborg på østsiden av Glomma.

Lokalsamfunnet har noe uklare grenser, men det samsvarer i stor grad med skolekretsen. Langs riksvei 110 grenser det geografisk sett i vest mot Begby på Visursletta og mot Skjeberg i øst langs kommunegrensa. I nord avgrenses området av Borge Varde, men gårdene i skogen rundt Oremo medregnes. Mot sør kan det trekkes en linje omtrent fra Nordre Grimstad til Nybøle. Skal man gå ut fra de gamle kommunegrensene ligger Kjølsunnfeltet i tidligere Torsnes kommune.

BEFOLKNING

Skjærviken lokalsamfunn hadde pr. 01.01.2003 1398 innbyggere. Av disse var 238 barn (0-12 år), hvorav 142 var i skolepliktig alder. 251 var ungdom-

mer i alderen 13-24 år, mens 812 personer var i alderen 25-67 år. 97 personer var pensjonister over 67 år.

Oversikt over befolkningen i Skjærviken lokalsamfunn pr. 01.01.2003.

SERVICE

Innenfor Skjærviken lokalsamfunn finnes det pr. dags dato få servicetilbud. Man benytter i stor grad servicetilbud i byen, på Begby og på Sellebakk. Av den grunn er det et bilbasert samfunn. Nærbutikken ble nedlagt i 1994. Følgende servicetilbud finnes:

Offentlige:

- Borge barneskole og SFO
- Bussforbindelse til Sellebakk, Fredrikstad og Halden.

Private:

- Viks Selskapslokaler
- Hydro Texaco, Borge
- Vispen sjøcenter
- Vispen ungdomsklubb

FORENINGSLIV

- Borge Bondelag
- Borge Bygdekvinnelag
- Lions Club Borge
- Borge 4H
- Borge BU
- Skjærviken Velforening
- Kjølshunn Velforening
- Skjærviken og Begby Arbeiderlag
- Søndre Borge Jaktsammenslutning
- Borge og Torsnes Historielag
- Hunnebunnen Båthavn
- Skjærviken Båtforening
- Bryggen Båtforening
- Borge Menighetsråd

Lokalbefolkningen i Skjærviken er også nært tilknyttet lag som Østre Fredrikstad skolekorps, Skjeberg IF, Begby IL og Selbak TIF.

STEDETS SÆREGENHET

Skjærvikens særegenhet er utvilsomt de unike natur-, landskaps- og kulturhistoriske kvalitetene som finnes omkring Hunnebunnen. Landskapet her har skapt grobunn for bosetting og aktiviteter gjennom flere tusen år. Selv om landskapet er spesielt i seg selv er det også et unikt utgangspunkt for rekreasjon både i forhold til sjøen, markaområder og de mange fornminnene i området. Det er imidlertid mange grep som kan gjøres for at stedet skal fremstå enda bedre i forhold til disse verdiene. Dette bør være en prioritert oppgave fra kommunalt hold ettersom Hunnebunnen er et viktig rekreasjonsområde for hele Østsiden, samt at Hunnefeltet er et kjent og profilert turistmål. Det er viktig å se sammenhenger mellom de ulike kvalitetene som finnes i området, og utvikle disse i en positiv retning som også kan gi oppsving på det lokalsamfunnet som folk bor og skal trives i.

Et pluss med Skjærviken lokalsamfunn er også beliggenheten med nær tilknytning til tre av Østfoldbyene, samt havnemuligheter og lett adkomst til sjøen..

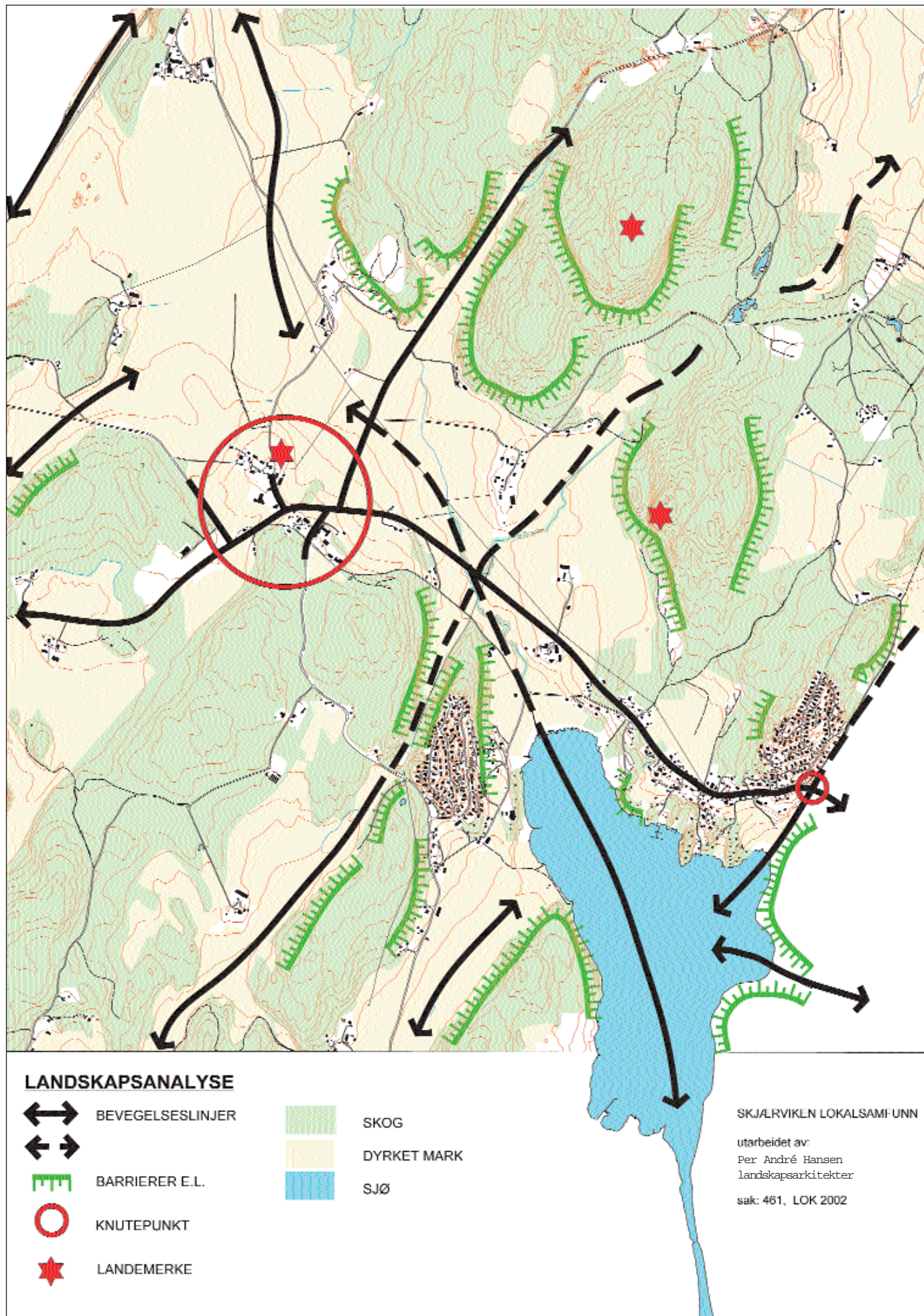
Negative trekk er først og fremst den økende trafikken på riksvei 110, som en følge av økt svenskehandel og tungtransport til og fra Øra. Lokalsamfunnet mangler flere av de trekkene som kommunen har definert som mål for et godt lokalsamfunn. Blant annet har man her få servicetilbud, og man må benytte bil til handel, arbeid og flere fritidstilbud. Dessverre er det i dag ikke trygg tilknytning mot Fredrikstad sentrum for myke trafikanter. En tettere forbindelse mellom beboerne og større dugnadånd i lokalsamfunnet er også ønskelig.

"Skjærviken lokalsamfunn har til mål å styrke beboernes tilknytning til stedet. Dette må gjøres ved å skape lokale tilbud og trivelige møteplasser for alle aldersgrupper. Lokalsamfunnet, dvs. Skjærviken, Kjølshunnfeltet og Borgeområdet, må også knyttes bedre sammen slik at de utgjør en helhet. Det må satses på å utvikle det særegne ved stedet som her først og fremst er Hunnebunnen med unike rekreasjonsmuligheter og de mange historiske sporene. Selve "stedet" må underbygges og defineres tydeligere med ulike tiltak. Stedet er et viktig rekreasjonsområde for hele Borge/ Østsiden, og gang-/sykkelveinettet og grøntstrukturen mot flere deler av bygda må videreutvikles. Gjennom dette nettet vil barn og ungdom få trygge muligheter til å nå idrettsanlegg og andre aktivitetstilbud på Begby, Selbak og Brandstorp. Tettere forbindelse mot Begby må vektlegges. Det er viktig at de verdifulle natur- og kulturminnemiljøene ivaretas og skjøttes på en god måte, og at man tilrettelegger for god kontakt mellom bomiljø og naturmiljø. Det må legges mer vekt på at folk skal kunne bo i Skjærviken-området fra de er unge til de er gamle. I dag er boligformene ensidige, men i fremtiden må det legges vekt på mer allsidige boformer. Økt trafikk gjennom området, ettersom rv. 110 er innfartsåre til Fredrikstad og viktig adkomstvei både til Borg havn og Sverige, gjør at trafikkmiljøet og -sikkerheten må bedres. Et vesentlig mål er å endre trafikkbildet i området med tanke på gjennomgangstrafikk i tilknytning til E6 og Sverige. Skjærviken er i dag et sted hvor folk bor - og ikke jobber eller handler. Det er enkel adkomst både til Fredrikstad, Sarpsborg og Halden. Som et godt lokalsamfunn bør stedet ha en nærbutikk og andre servicetilbud, slik at stedet blir noe mer enn en plass man bare bor. Det må arbeides med å få folk til å delta i lokale arrangementer, dugnader m.m., samt å delta i forum som kan påvirke lokalmiljøet. Borge barneskole og Vispen utvikles som de sosiale tyngdepunktene i lokalsamfunnet".

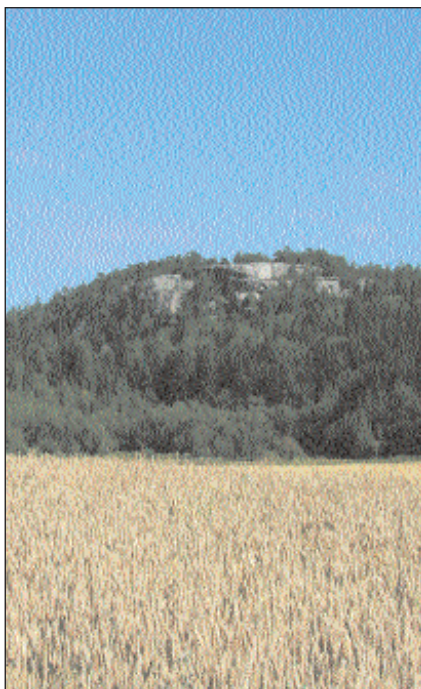
Biltrafikken er et økende problem i Skjærviken. Både støy og fart ødelegger for utemiljøet langs Haldenveien.

LANDSKAPSANALYSE

Ravneberget er et viktig landemerke for lokalbefolkningen og for farende langs riksvei 110. Det er også et viktig identitetsmerke i forhold til at bygdeborgen har gitt bygda navn.

Området ved skolen og kirken er et viktig trafikknutepunkt. Her møtes en rekke veier. Langt tilbake i tid var det også gjestegiveri på Borge store.

Landskapet er det overordnede nivået i en analyse av stedets fysiske form. Det utgjør en helhetlig ramme som rommer både natur- og kulturmiljøet, og det er en viktig kilde for historisk forståelse og for å gi kunnskap om kulturminner og kulturmiljøer.

I vårt lokalsamfunn har landskapets karakter vært helt avgjørende for at mennesker tidlig slo seg ned her. Hunnebunnen skapte gode og lune havneforhold. Her hadde man gode muligheter til å dra på jakt og fiske, og herfra kunne man nå havene og Europa. Morenejorda var lett dreven og vannet rant lett unna. Ravneberget med sine loddrette fjellvegger var også et godt egnet forsvarssted. At det har vært befolkning og rike samfunn på Hunn helt tilbake til yngre steinalder er derfor mye på grunn av landskapets egenart.

Hunnebunnen og Thorsøkilen er en særegen landskapsformasjon. Den smale kilen strekker seg rundt én mil inn i landet. Ved Thalberg går den gjennom et svært smalt sund før den vider seg ut i Hunnebunnen. Tidligere var også Ullerøy omfløtet, og det gikk et sund videre fra Hunnebunnen og over til Hornneskilen.

LANDEMERKER

På avstand utgjør ikke Hunnebunnen noe stort landemerke ettersom den ligger i en uthulning i terrenget. Likevel er den på mange måter et landemerke for kjørende mellom Fredrikstad og Halden. Ravneberget som skyter opp av jordbrukslandskapet er et landemerke i riktig forstand. På toppen er det nærmest helt flatt. Vi finner knapt andre slike fjellformasjoner i Fredrikstad-distriktet. Fjellsets særegne form er først og fremst synlig fra Borge kirke og Hunnesletta, men også fra sjøen og fra utsiktspunkter langt unna er stupets karakteristiske konturer godt synlige. Sammen med Ravneberget blir

på mange måter også gårdene Ophus og Nord-Hunn landemerker fordi de ligger som fokuspunkter tett innunder fjellet. Borge kirke og gårdstunene som klynger seg rundt denne er også et viktig landemerke. Kirken ligger som et fokuspunkt for mange veier som møtes i dette området. Den har fått en meget markant posisjon i det åpne kulturlandskapet. Den har også klar referanse til de andre viktige landemerker. Et siste viktig landemerke i området er Borge Varde. Med sine 116 meter er dette kommunens høyeste fjell. Slikt sett er det synlig som en markant topp i store deler av distriktet. Landemerkene er alltid gode orienteringspunkter i et landskap.

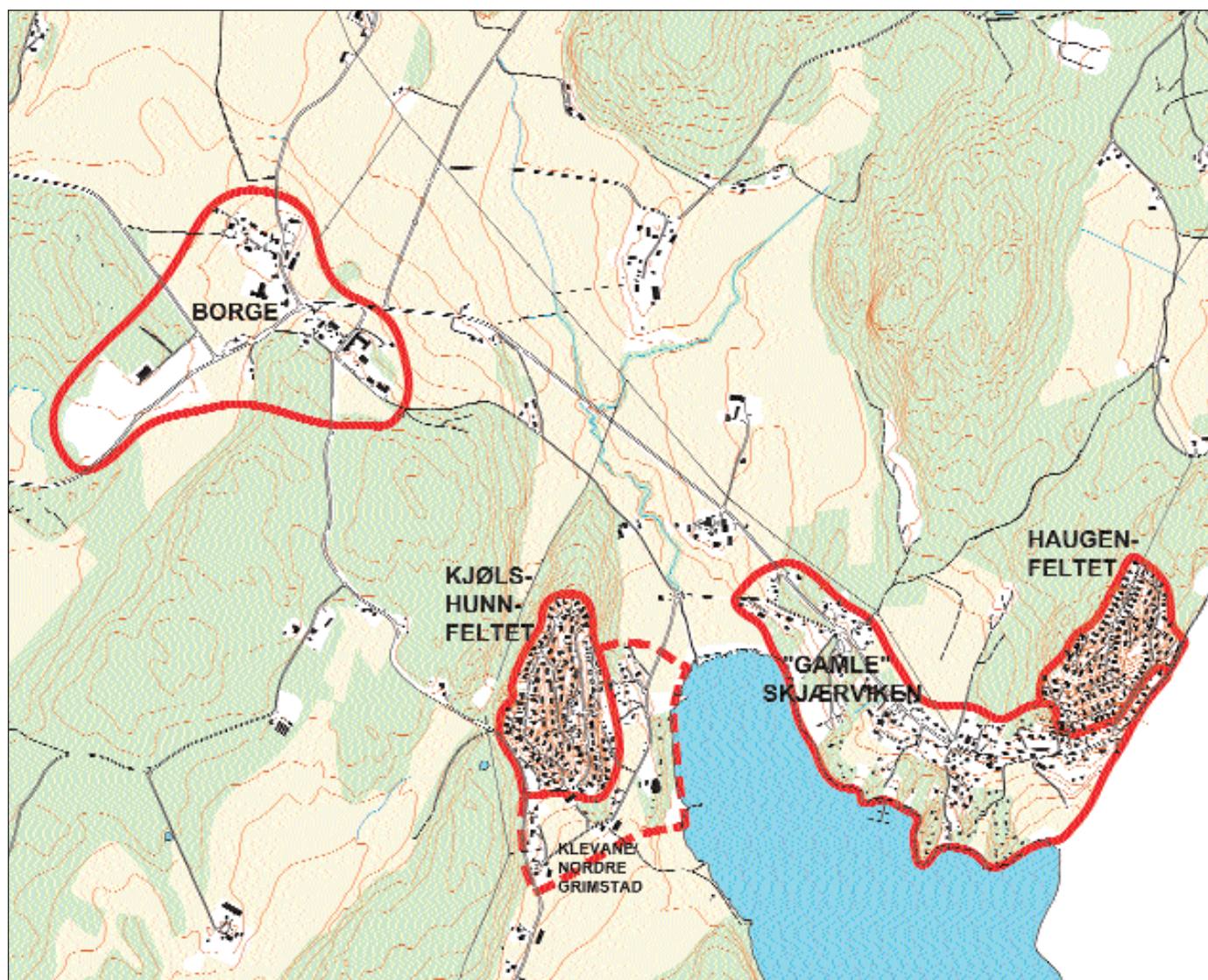
BEVEGELSESLINJER OG KNOTEPUNKTER

Dette er linjedrag i landskapet, enten i form av markante daldrag eller viktige linjer vi beveger oss langs. Bevegelseslinjene kan være mer eller mindre tydelige. Området rundt Borge kirke er et sted hvor to retninger av geologiske sprekkesoner møter hverandre. Dette fremgår tydelig ved at ikke Thorsøkilen har den samme retningen som de øvrige daldragene. På steder hvor flere bevegelseslinjer møter hverandre får vi ofte et knutepunkt. Historisk sett har området innerst i Hunnebunnen vært et viktig knutepunkt. Her finner vi også rester etter veifar fra langt tilbake i tid. Typiske knutepunkter i dag er området rundt Borge med flere veikryss og institusjoner.

BARRIERER

Med barrierer mener vi i vårt tilfelle markante hindringer som vi i stor grad beveger oss rundt. Det kan være åssider eller bratte fjellskrenter. Sammen med skogkanter og andre høydeformasjoner er barrierene også viktige elementer for å avgrense landskapsrom.

Borge - det gamle kulturelle bygdesenteret.

STEDENE

Fra Skjærviken.

Haugenfeltet

Kjøls hunnfeltet.

Den flotte utsikten er en av kvalitetene man har når man bor omkring Hunnebunnen.

Som tidligere nevnt består Skjærviken lokalsamfunn ikke bare av selve Skjærviken, men også av Haugenfeltet, Kjøls hunnfeltet, Borge-området og en god del gårdsbruk.

“Gamle Skjærviken”

Tettstedet Skjærviken består av både den gamle bebyggelsen i Skjærviken samt Haugenfeltet. Navnet skriver seg sannsynligvis tilbake til gammelnorsk Skeidarvik. Skeid betyr kamp- eller veddeløp, noe som kan ha blitt utført på isen på Hunnebunnen langt tilbake i tid. Det har gitt navnet til gården Skivika, som opprinnelig var en husmannsplass. Tettstedet utviklet seg i forbindelse med stenhoggingen på starten av 1900-tallet. De fleste av tomtene ble satt ut på eiendommene til Hunn-gårdene, men likevel ble navnet Skivika hengende igjen, trolig fordi det var mye badeaktivitet i området, og fordi bussen benyttet seg av dette navnet. Med årene har navnet gradvis gått over til Skjærviken, men Skivika høres fremdeles i bruk hos den eldre garde. Boligbebyggelsen i Skjærviken er hovedsaklig konsentrert langs hovedveien (rv. 110). Hyttebebyggelsen langs Hunnebunnen, hovedsaklig fra 1940- og 50-tallet, danner også en viktig del av stedet. Fra gammelt av var det i stor grad folk fra Selbak eller andre steder i distriktet som hadde hytte Skjærviken. “Gamle Skjærviken” har ca. 70 bolighus og 60 hytter.

Haugenfeltet

Haugenfeltet har sitt navn etter eieren av Skivika gård. Det ble anlagt på åsryggen på oversiden av gården på starten av 1980-tallet. Adkomsten til feltet er øverst i Skjærviken ved grensa til Skjeberg. Ved opparbeidelsen av feltet ble det også laget snuplass for bussen. Feltet består i stor grad av eneboliger, men det finnes her også trygdeboliger og rekkehus. På feltet er det også et par felles parkeringsanlegg. Navnene på veiene er hentet fra viking-

våpen ettersom feltet ligger tett opptil Hunnfeltet: f.eks. Vikingveien, Brynjeveien, Spydveien og Sverdveien. Feltet har nær 115 boliger.

Kjøls hunnfeltet

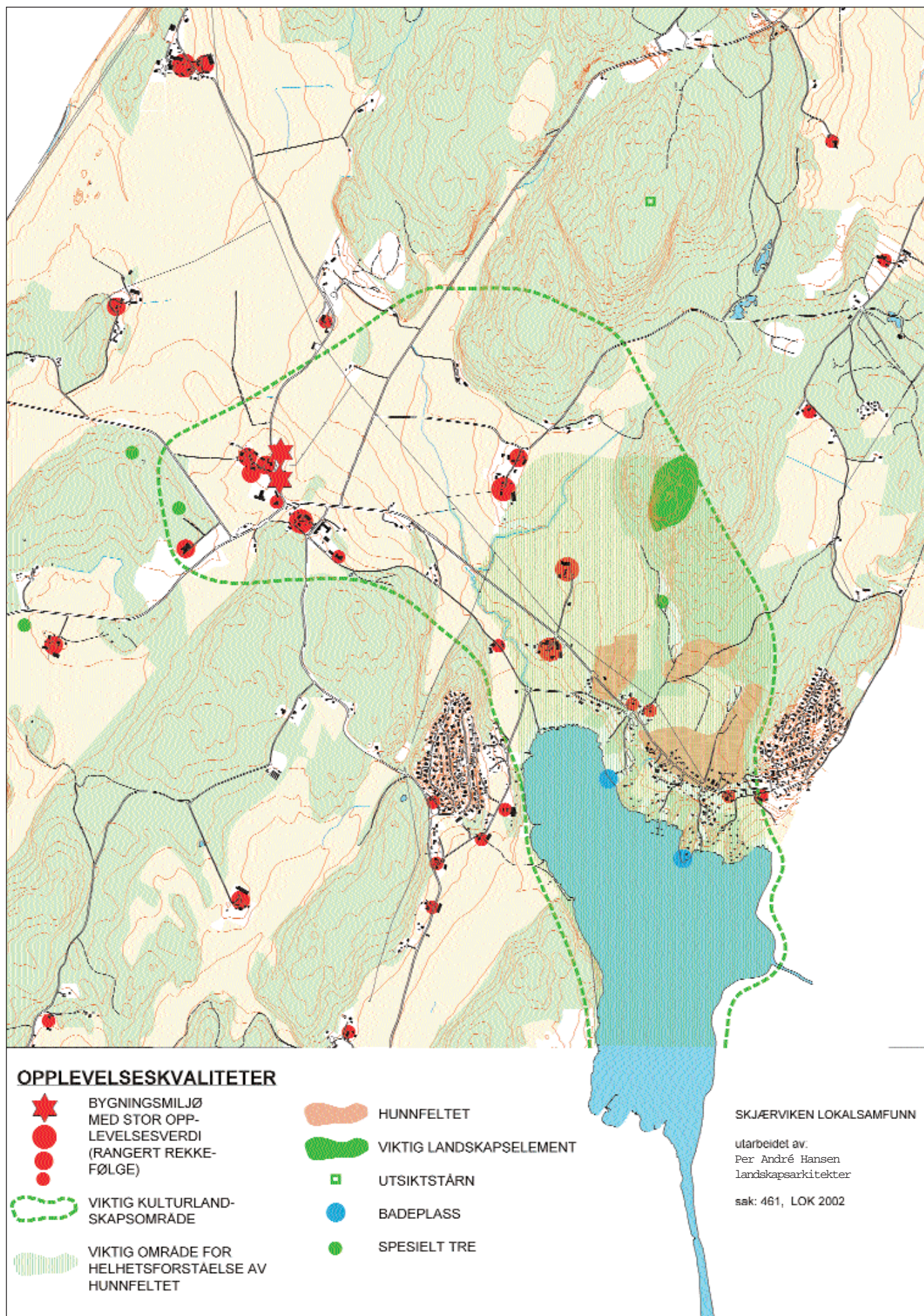
Kjøls hunnfeltet ble bygget like etter Haugenfeltet, altså tidlig på 1980-tallet. Feltet er en egen enhet og som tettsted føles det ikke at det henger sammen med Skjærviken. Dette har i stor grad sammenheng med at adkomsten til feltet er fra motsatt side - fra Grimstadveien. Feltet er strukturert etter et sløyfeprinsipp hvor trafikken ledes i en slags rundkjøring inne på feltet. Mange av de østvendte boligene har praktfull utsikt over Hunnebunnen. På feltet er det det hovedsaklig eneboliger. På siste halvdel av 1980-tallet ble det også bygget en mengde rekkehus på den nedre delen av feltet. Til sammen er det ca. 150 boliger på feltet. Navnet Kjøls hunnfeltet er i grunnen en noe misvisende betegnelse. Kjøls hunn er navnet på gården som ligger nord øst for feltet og like øst for Hunn. Alle tomtene på Kjøls hunnfeltet kommer opprinnelig fra gården Grimstads eiendom. Veiene på feltet har sine navn etter fiskeredsaker: Fiskerveien, Notveien, Kvikselveien, Trålveien, Lineveien, Garnveien og Pilkveien. Det er landskapsrommet eller “gryta” med Hunnebunnen og felles skole og aktivitetstilbud som knytter Kjøls hunn og Skjærviken sammen.

Borge

Dette er det gamle kommunesenteret. Den boligbebyggelsen som ligger her er hovedsaklig bondegårder som ligger i klynge sammen med noen få bolighus. Stedet skapes av kirken, skolen, kapellet, Bøndernes Hus og bensinstasjonen.

Bondegårdene og enkelte frittliggende gårder utgjør resten av lokalsamfunnet. Enkelte gårdsfylker med mange bygninger og flere tun kan nærmest ligne små grender, f.eks. Ophus og Lilleborge.

OPPLEVELSESKVALITETER

- BYGNINGSMILJØ MED STOR OPPLEVELSESVERDI (RANGERT REKKEFØLGE)
  - VIKTIG KULTURLANDSKAPSSOMRÅDE
  - VIKTIG OMRÅDE FOR HELHETSFORSTÅELSE AV HUNNFELTET
- HUNNFELTET
  - VIKTIG LANDSKAPSELEMENT
  - UTSIKTSTÅRN
  - BADEPLOSS
  - SPESIELT TRE

SKJÆRVIKEN LOKALSAMFUNN

utarbeidet av:
Per André Hansen
landskapsarkitekter
sak: 461, LOK 2002

OPPLEVELSESKVALITETER

Hunnebunnen, rekreasjonsmulighetene og de kulturhistoriske sporene er unike i dette lokalsamfunnet.

Vispen og Hunnebunnen er et flott rekreasjonsområde med mange muligheter og stort potensiale for videre utvikling.

Mye av den gamle bebyggelsen på Borge-gårdene er identitetskapende og en berikelse for området.

HISTORISKE ELEMENTER

Rent historisk ligger de største opplevelseskvalitetene i dette området i helheten i kulturlandskapet som omkranser Borge- og Hunn-gårdene og Hunnebunnen. Her er historie og landskap nært knyttet opp til hverandre.

Vi kan nevne følgende elementer i dette landskapet:

- Hunnfeltet (spesielt stenringene)
- Hunnebunnen
- Ravneberget (både den særegne formasjonen, bygdeborgen og utsikten)
- Borge kirke
- Fine gårdstun
- Åpne bekker med randsoner

På kartet til venstre er området markert med stiplet linje. I tillegg er det skravert et område som er viktig for helhetsforståelsen av Hunnfeltet i forhold til Hunnebunnen og Ravneberget.

På kartet er også en rekke av de øvrige gårdstunene markert ettersom de enten har en markant posisjon i landskapet eller at bygningene er særpregede eller gamle. Gårdstunene består i tillegg av et konglomerat av ulike bygninger, samtidig som de store røde låvene er fremtredende på en positiv måte.

Av gamle bygninger bør våningshuset på Lilleborge trekkes frem. Dette er en laftet tømmerbygning fra 1700-tallet som er holdt i meget god stand, og som er forholdsvis sjelden i vårt område.

Gårdsmiljøene rundt Borge kirke gir også positive opplevelser i forhold til at dette er et kulturelt og historisk sentrum. At disse tunene blir godt bevart er også viktig i forhold til

identiteten til stedet.

Store trær som eka på Visursletta, den gamle "delefurua" på veien til Ravneberget og de store furuene "Kongen" og "Dronninga" i Prestegårdsskogen kan gi spennende opplevelser.

HUNNEBUNNEN

Hunnebunnen har stor verdi som rekreasjonssted for både lokalbefolkningen og hele distriktet. Her har man mulighet til å bade i saltvann langt inne i "innlandet". Samtidig er området avgrenset, lunt og har gode badetemperaturer. Vispen er en pent opparbeidet badestrand med flåte, baderampe for funksjonshemmede, strandvolleyballbane, lekeplass, grill, dusj, toaletter, store gressarealer og gode parkeringsmuligheter. Sommeren 2003 åpnet Vispen sjøsentert med muligheter for kano- og kajakkpadling. Stedet er gunstig for både småbarnsfamilier og funksjonshemmede.

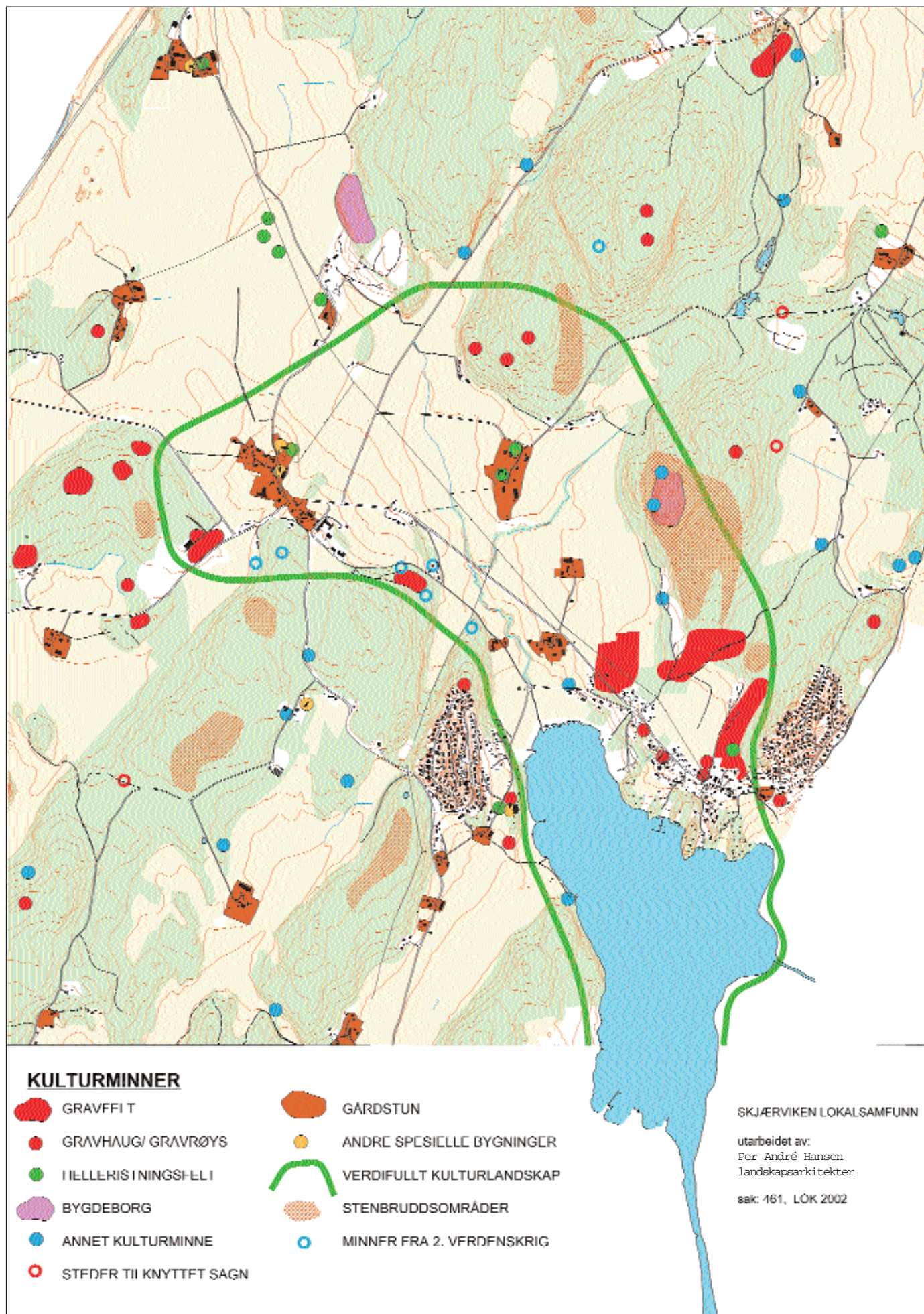
På motsatt side av Vispen har Den Kristelige Menighet opparbeidet en flott strand i forbindelse med menighetssenteret.

Opplevelsesverdien av Hunnebunnen er også knyttet til båtlivet og hyttene langs sjøen. Adgangen til sjøen gjennom den lange og smale Thorsøkilen er en egen opplevelse. Utsikten og opplevelsen av Hunnebunnen er også den viktigste årsaken til konsentrasjonen av bebyggelsen nettopp her.

UTSIKTSPUNKTER

Både Ravneberget og Borge Varde er steder med god utsikt. Fra utsiktstårnet på Borge Varde er det rundskue til hele søndre Østfold. Fra plataet på Ravneberget er opplevelsen nesten enda sterkere når fjellet faller stupbratt ned mot jordene på nedsiden.

KULTURMINNER

Kulturlandskapet omkring Hunnfeltet og Borge kirke er unikt også i nasjonal sammenheng.

En av de store gravhaugene fra romer-tiden på Hunnfeltet.

“Tingstedet” med sin samling av ni stenringer er unikt i nasjonal målestokk.

Under: Landskapet omkring rundt Borge kirke har mange fine kvaliteter.

FORNMINNER

Området omkring Hunn er et av de stedene i Østfold med høyest konsentrasjon av fornminner. Som det fremgår av kartet til venstre ligger gravfeltene lokalisert nærmest i en akse på morenen fra Prestegårdsskogen bak kapellet til Skjebergdelet i Skjærviken. Gravfeltene inneholder synlige gravminner som f.eks. gravhauger, stensetninger og bautastener, og også flatmarksgraver som ikke er synlige over bakken. I de samme områdene forekommer også hulveier som furer i bakken, samt boplasser, åkerspor og andre rester etter mennesker som i dag ikke er synlig på overflaten.

Bygdeborgene, begge med navnet Ravneberget, er begge lokalisert til stupbratte fjell som omkranser det åpne slettelandet.

I området nord for Borge kirke finnes det også en rekke helleristningsfelt på åkerholmene. Feltet i gårdstunet på Lilleborge er unikt både i størrelse og motivvalg. Også på Ophus, Hunn og Grimstad finnes det mindre helleristningsfelt.

På åstoppene finner vi gravrøyser fra bronsealderen. De døde har blitt gravlagt med god utsikt over omlandet eller Hunnebunnen. Stenene fra røysene er ofte noe rotet utover.

På kartet er også gårdstunene markert. Dette har sammenheng med at gårdene og deres plassering hører sammen med fornminnene og skaper en historisk dimensjon over landskapet.

NYERE TIDS KULTURMINNER

På kartet er det også markert inn andre kulturminner i form av hustuffer etter for eksempel husmannsplasser og rodestener som markerte skiller mellom strekninger bøndene skulle holde veiene vedlike.

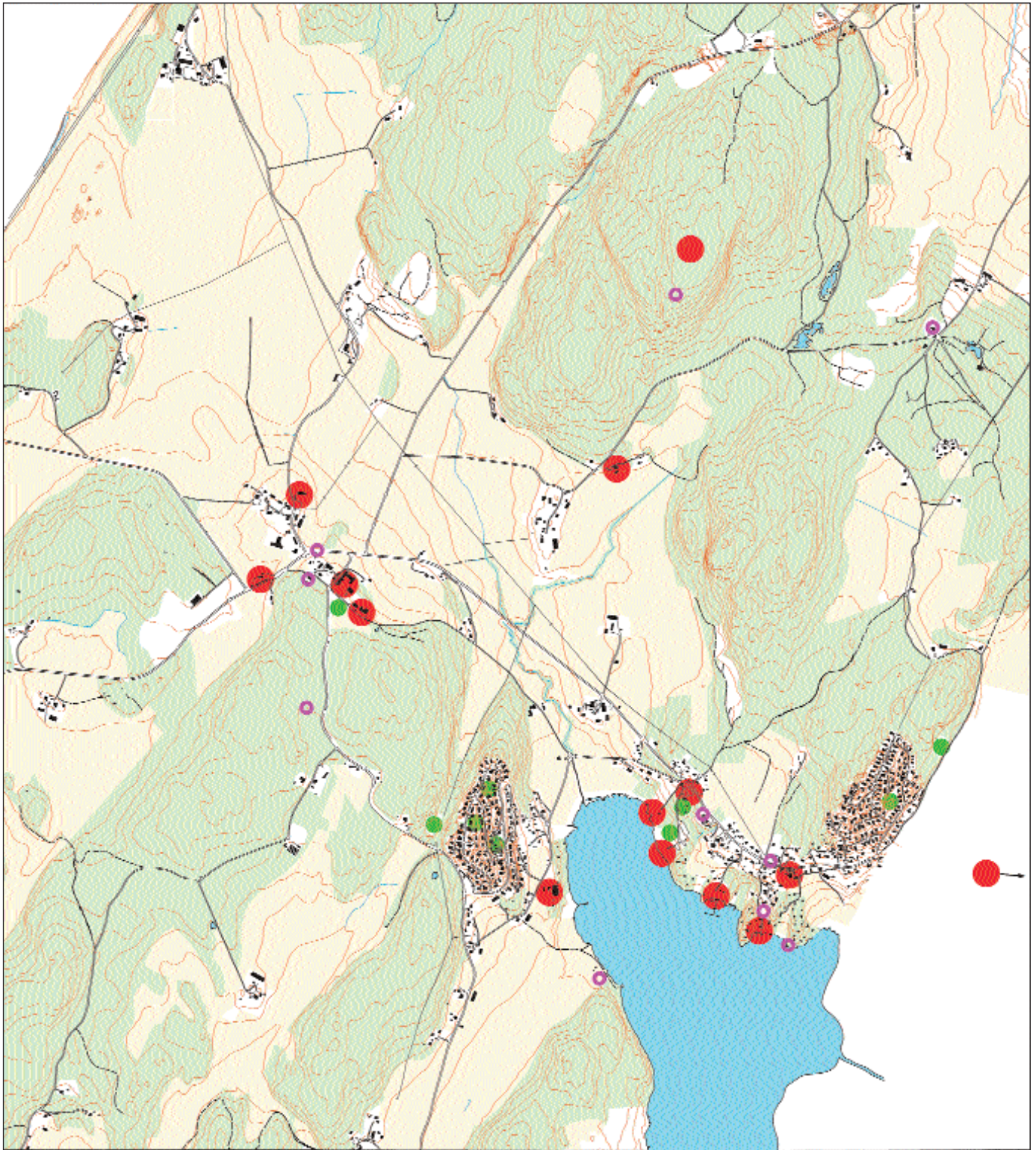
Videre er spesielle steder som det er knyttet sagn og historier markert inn. Dette gjelder Skomakersten ved Hystad og Fibelsten ved Oremo.

I området fra skolen til Hunnebunnen finnes det rester etter fem bunkersanlegg fra 2. verdenskrig. Det lå også et på stedet hvor gymsalen til Borge barneskole er. Like sørvest for skolen er det forøvrig skutt ut en tunnel i fjellet og ned til jordet mot kirkegården ligger det en skytestilling. Også på Borge Varde er det murt opp en utkikkspost.

Fra ca. 1900 og utover var det stenhoggeraktivitet i mange av fjella rundt Hunnebunnen. Det resulterte som tidligere nevnt i at Skjærviken utviklet seg som tettsted. Bruddene og de gamle stenkjørerveiene ligger der fremdeles som uslettelige bevis på denne tiden.

Når det gjelder enkeltbygninger finner vi noen karakteristiske bygninger som på sett og vis kan kalles kulturminner. Gamlestua på Lilleborge er en tradisjonell østfoldstue fra 1700-tallet, som det finnes få igjen av. Borge kirke og tunet i bakken opp mot kirken er tatt med hovedsaklig som historiske og kulturelle identitetsmerker. Videre er også Porsmyrsaga og den laftede bygningen på Furuheim (Den Kristelige Menighet) vist i kartet. Porsmyrsaga er en av få bondesager som fremdeles er bevart og er i bruk. Den ble opprettet i 1903. Den karakteristiske bygningen på Furuheim ved nordre Grimstad ble bygget i forbindelse med badeaktivitetene i Hunnebunnen på første halvdel av 1900-tallet.

SOSIALE MØTEPLASSER

- SOSIAL MØTEPLASS
- FORSVUNNET SOSIAL MØTEPLASS
- LEKEPLASS

SKJÆRVIKEN LOKALSAMFUNN

utarbeidet av:
Per André Hansen
landskapsarkitekt
sak: 461, LOK 2002

SOSIALE MØTEPLASSER

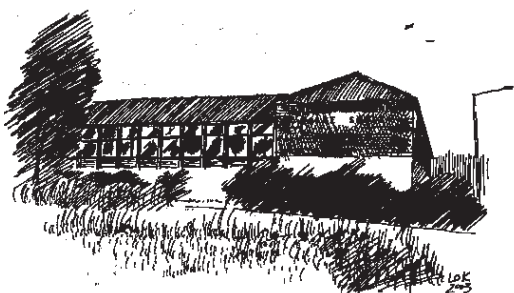
De sosiale møteplassene i et lokalsamfunn er viktige.

Det er her man kan treffe andre mennesker, enten det er planlagt eller tilfeldig - formelt eller uformelt.

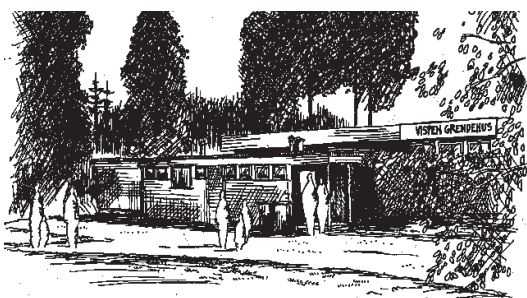
Vi kan derfor dele inn i to ulike kategorier møteplasser:

1. "Formelle" møteplasser, f.eks. forsamlingshus til en forening eller menighet.
2. "Uformelle" møteplasser, f.eks. butikken, brygga eller badestranda.

Borge barneskole er midtpunktet i lokalsamfunnet. Denne favner alle grupper i nærmiljøet uavhengig av bakgrunn og annen tilhørighet. Utenom å være et lærested er skolen også et midtpunkt for sosiale og kulturelle aktiviteter, samt at den er en festplass f.eks. på 17. mai. Gymsalen og uteområdene er også en viktig arena for idrettslige aktiviteter. Skolens areal på sørsiden av grusveien har også et større potensiale for ulike aktiviteter.

Borge barneskole.

Vispen grendehus.

Den kristne menighets senter "Furuheim".

Borgeområdet er forøvrig et sosialt og kulturelt knutepunkt, ikke bare for lokalsamfunnet, men for hele Borge. Ved skolen ligger også Bøndernes Hus som er møtested for både bondelaget, bygdekvinnelaget, bygdeungdomslaget og 4H, samt at det leies ut til andre sosiale tilstelninger. Borge kirke er også en viktig sosial møteplass.

På Borge finnes også den eneste handelsinstitusjonen i lokalsamfunnet i dag - bensinstasjonen.

Den andre konstellasjonen med sosiale møteplasser er i gamle Skjærviken. Vispen er tyngdepunktet, og peker seg ut som en av de viktigste møteplassene. Stranda, sjøsentret, grøntområdene og grendehuset

er et en fin møteplass med mange ulike muligheter.

Grendehuset eies i fellesskap av Skjærviken Velforening og Kjølshunn Velforening. Det kan leies av lokalbefolkningen til private arrangementer og det benyttes til arrangementer i velforeningenes regi. Huset huser også barnehage og ungdomsklubb. Det ble opprinnelig bygget som kro på 1950-tallet.

Langs Hunnebunnen er det flere båthavner som tildels også fungerer som sosiale møteplasser.

Viks Pensjonat serverer middag hver søndag og kan leies i forbindelse med tilstelninger. Lions Club Borge har sitt faste møtested her.

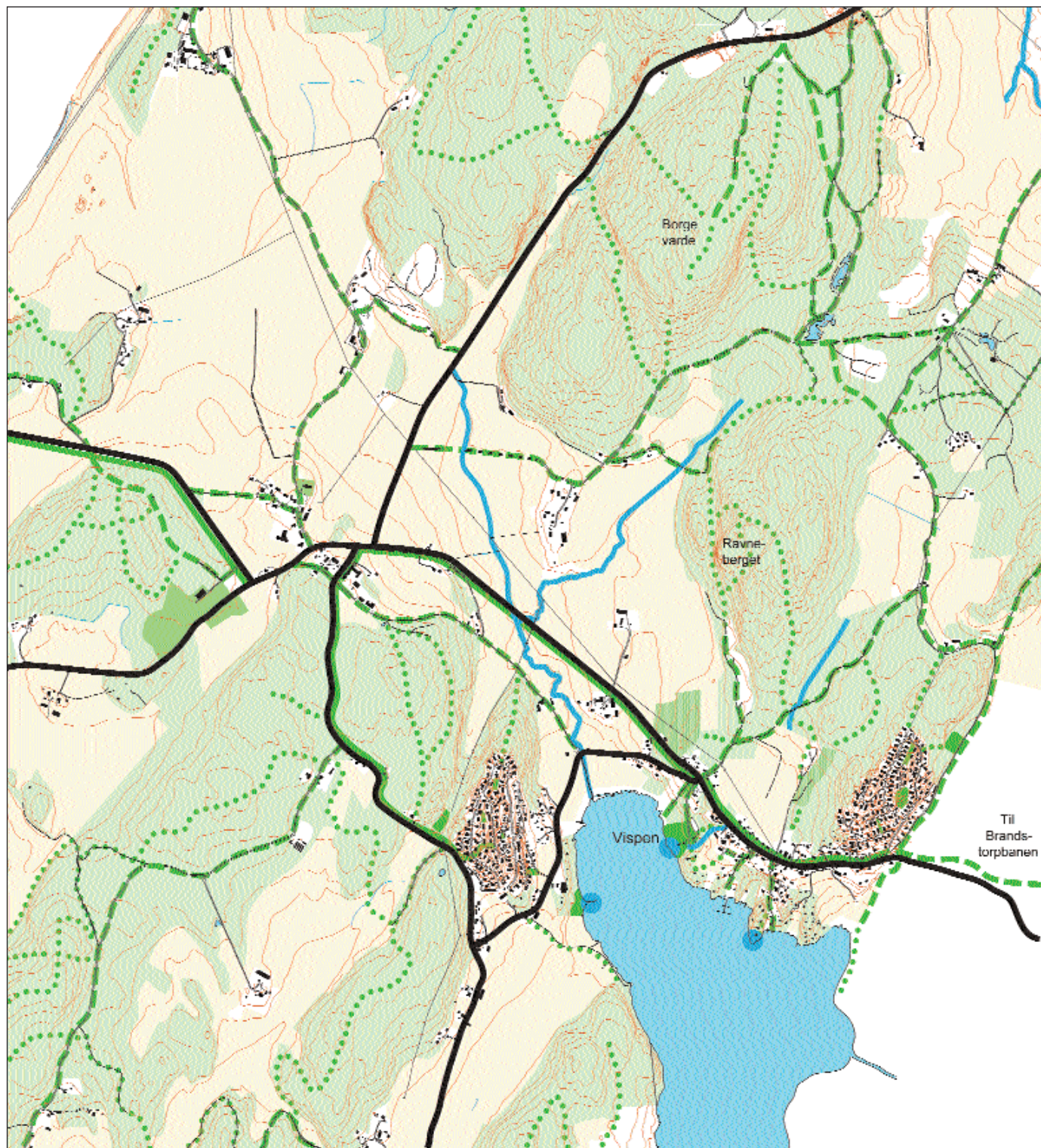
Brandstorpbanen i Skjeberg (ca. 1,5 km unna) er også en viktig arena og møteplass for barn i Skjærviken. Mange er tilknyttet Skjeberg IF. Leke- og ballplassene forøvrig er også viktige områder. Møteplasser tilknyttet grøntstrukturen, som f.eks. Borge Varde, lekeplassene og Vispen må også nevnes.

Den Kristelige Menighet har bygd opp sitt menighetscenter på Furuheim ved nordre Grimstad. Dette er et flott anlegg med mange muligheter og fine utearealer ved sjøen. Anlegget er beregnet på menighetens medlemmer og kan virke privat i forhold til lokalsamfunnet forøvrig.

Nærbutikken var en viktig uformell møteplass. Den siste nærbutikken i Skjærviken ble lagt ned i 1994. På kartet er det også vist danseplasser og samlingssteder som ikke er i bruk lenger.

Det er viktig at møteplassene i lokalsamfunnet opprettholdes og utbedres. Dette må til for å opprettholde et godt sosialt miljø på et sted - i en hverdag hvor folk oppholder seg mer og mer utenfor selve lokalsamfunnet.

GRØNTSTRUKTUR

	GANG-/ SYKKELVEI		SKOG
	ANNEN TRASÉ		ÅPEN BEKK
	STI		DAM
	LEK		SJØ
	FORTIDSPARK		BADEPLASS
	KIRKEGÅRD		HOVEDVEI

SKJÆRVIKEN LOKALSAMFUNN

ularbeidd av:
Per André Hansen
landskapsarkitekter
sak: 461, LOK 2002

GRØNT STRUKTUR

Vispen og Hunnebunnen er kjernen i grøntstrukturen i Skjærviken. Stedet har stort potensiale.

Ballplassen ved Kjølshunnfeltet.

Orekrattene langs bekkene er viktige elementer i kulturlandskapet - både visuelt og for det biologiske mangfoldet.

Veistrekningen mellom Borge- og Begby skole er livsfarlig for mye trafikkanter, og det er stort behov for gang-/sykkelvei.

Begrepet “grøntstruktur” omfatter både “grønne områder” og nettet av turstier, gang- og sykkelveier og sammenhengen mellom ulike skogsområder, bekker og dammer. “Grønne områder” i denne sammenhengen er idrettsplasser, parker, lekeplasser og utmarksområder dvs. områder med betydning for rekreasjon og friluftsliv.

HUNNEBUNNEN

Hunnebunnen er kjernen i grønstrukturen her. Det er denne som skaper mye av særpreget til området. Både det å ha utsikt til sjøen og føle nærheten til den er viktig for folk flest. Sjøen skaper en følelse av åpenhet, luftighet og liv. Om sommeren er det mulighet for bading, padling og båtliv, og om vinteren fryser det ofte til slik at det er gode muligheter for å gå på skøyter.

Hunnebunnen er og bør være et rekreasjonssted for hele Borge og Østsiden. Hit bør folk ha mulighet til å komme med sykkel. Vispen med badestrand, grøntanlegg, baderampe for funksjonshemmede, sandvolleyballbane, lekeplass, muligheter for kano- og kajakkpadling, samt dusj, toaletter og gode parkeringsmuligheter er en flott plass.

Pr. dags dato er Vispen den eneste plassen langs Hunnebunnen hvor allmenheten kommer seg skikkelig ned til sjøen. På andre plasser når man sjøkanten med tverrveier som går til båt-brygger eller hytter. Det er forøvrig mulig å bade fra fjell på Odden ved gamle Skivika badested. Plassen er kommunalt eid, men den er vanskelig å finne for ukjente. Svakheten med Hunnebunnen i dag er at det er vanskelig å bevege seg langs sjøkanten p.g.a. fjell, siv, jorder, hytter og lite tilrettelegging. Området har stort potensiale, og spesielt i forhold til boligfeltene bør adkomsten til sjøen bedres.

TUROMRÅDER

Skjærviken er godt forbundet med turområder. I nærområdet er det flotte muligheter i fornminneområdene på Hunn. Ravneberget har fantastisk utsikt og spennende opplevelser knyttet til de bratte fjellveggene og stenblokkene. Dette skogområdet henger sammen med Borge Varde/ Vetatoppen og utsiktstårnet her. Det finnes flere turstier og kjerreveier som er fine å gå og sykle. Disse har forbindelse mot Nordre Borge og f.eks. Glommastien og Roald Amundsens Minne. Også til Brandstorpbanen og Storedalsanlegget er det mulig å sykle på uskjenerte småveier. Det skal også nevnes at mulighetene er gode i Torsnes, et område som lett kan nås med sykkel fra Skjærviken.

Et annet viktig turterreng er området mellom Borge/ Kjølshunnfeltet, Glosli og Begby. Her finnes det fine turstier som kan føre helt til Pernes, lysløypa på Østsiden eller Gamlebyen. Her er det også lett tilknytning til den såkalte “Blåløypa”. Også skogen bak kapellet er et fint lite avgrenset turområde. Området har forbindelse til Kjølbergskogen og Sperlingfeltet.

LEKEPLASSER

Ved opparbeidelsen av Haugenfeltet og Kjølshunnfeltet på 1980-tallet var det planlagt flere interne lekeplasser, samt ballplasser. Det har vist seg at det er vanskelig å holde alle disse plassene vedlike, og man satser nå istedet på en sentral lekeplass på hvert av feltene, samt ballplassene. Uteområdene ved skolen er også attraktive lekearealer, men disse ligger i noe for lang avstand fra bebyggelsen. Området brukes dog en del av barn fra Kjølshunnfeltet etter skoletid. Vispen har mange muligheter i forhold til lek, ballspill og bading. Det er likevel ingen stor flate for fotballspill her. Ved grendehuset er det lekeplass tilknyttet barnehagen. Denne er også tilgjengelig for allmenheten.

GANG- OG SYKKELVEIER

I forbindelse med opparbeidelsen av Haugenfeltet og Kjølshunnfeltet på 1980-tallet ble det også bygget gang-/sykkelveier til skolen. Sammen med Hunnbakken (veien som forbinder Kjølshunnfeltet og Skjærviken) danner disse en fin spasérrunde som mange benytter, ettersom det meste av denne runden også har lys.

Det er også bygd gang-/sykkelvei fra Borge til Sellebakk langs rv. 113. I dag er det et prekärt behov for en trygg lenke mellom Borge og Begby. Riksvei 110 over Visursletta er i dag meget farlig å bevege seg langs. Veien benyttes i dag ikke til skolevei, men det er en viktig forbindelse til Begby og Fredrikstad sentrum. Flere barn i Skjærviken er tilknyttet Begby IL og idrettsanleggene der. Når Hunnebunnen også regnes som et rekreasjonssentrum på Østsiden er det viktig at man kan bevege seg på

en trygg måte hit uten å bruke bil. Ved bensinstasjonen på Borge er det behov for en trygg kryssing av riksvei 110. Mot Torsnes og Borge Varde er det ikke gang-/sykkelveier.

PARKOMRÅDER

Universitetets Oldsakssamling har kjøpt deler av Hunneltet (Vestfeltet og Stenringfeltet) til fornminnepark. Det er Fredrikstad kommune som har ansvaret for skjøtselen, i samråd med Østfold fylkeskommune.

Fornminneområdene besøkes årlig av en rekke turister, både norske og utenlandske, samt en rekke ulike grupper som skoleklasser. Områdene er også viktige rekreasjonsområder for lokalbefolkningen. Det er potensiale for mer tilrettelegging.

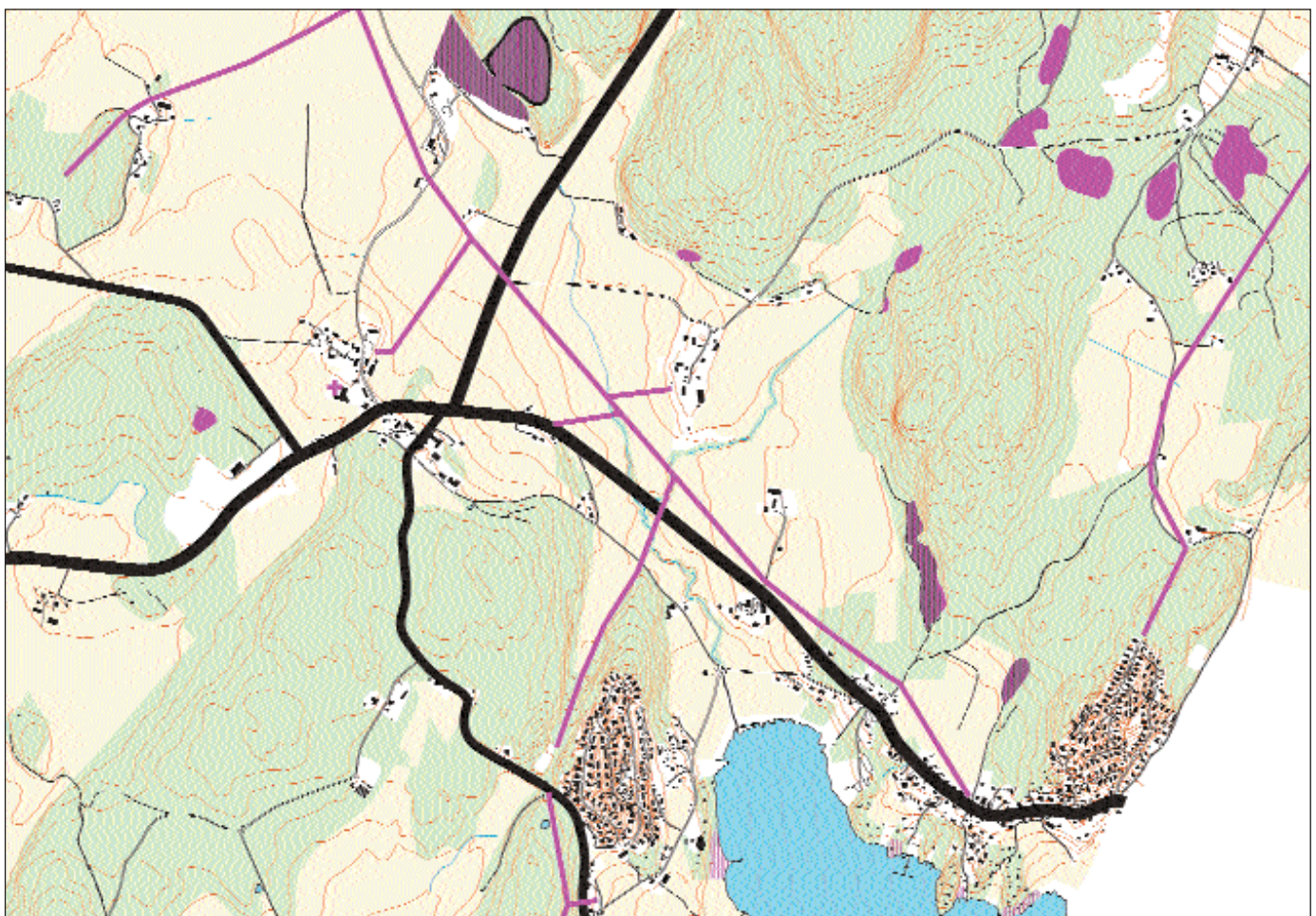
Vispen badested fremstår som et

meget foltt og godt vedlikeholdt parkområde. Dette gjenspeiler seg også i at mange mennesker benytter seg stedet.

Utenom Vispen er kirkegården det fineste parkområdet. Borge kapell er en vakker bygning med beliggenhet opp mot skogen. De omkransende stengjerdene, parkområdet og gamle gravhauger og stenringer inne på selve kirkegårdsområdet gjør det til et særpreget sted. Det er lite heldig at riksveien passerer gjennom gravlund. Det er forøvrig planlagt utvidelse av kirkegården nærmere jordene på Visur. Ved Borge kirke er det også gravlund.

I Skjærviken er det ingen ordinære idrettsanlegg, kun ballplasser i tilknytning til boligfeltene, skolen og Vispen.

Den Kristelige Menighet har opparbeidet parkanlegg i tilknytning til sitt menighetssenter ved Hunnebunnen.

LANDSKAPSSINNGREP E.L.

- STERKT TRAFIKKERT VEI
- TRAFIKKERT VEI
- KRAFTLINJER

- HYTTE E.L. MED PRIVATISERENDE VIRKNING FOR ALLMEN FERDSEL LANGS HUNNEBUNNEN
- GRUSTAK

- STENBRUDD/ PUKKVERK
- MASSE IAK I KONFLIKT MED VIKTIGE FORNMINNER
- HØY SILO VED BORGE KIRKE

INNGREP OG BARRIERER

Det er stort potensiale til å utbedre tilgjengeligheten langs sjøkanten ved Hunnebunnen. Hytter, siv og bratte skrenter stenger for tilgjengeligheten.

Grustakene ved Midfeltet på Hunn er skjemmende i forhold til Oldtidsparken og turområdene. Opprydding bør foretas.

Den høye siloen kan oppfattes som en konkurrent til kirketårnet. Eller er den en naturlig bit av hva man kan forvente seg i tilknytning til gårdstun?

I et landskap er det gjort inngrep av ulike slag. De inngrepene vi snakker om her kan virke forstyrrende eller ødeleggende på landskapet, eller som skaper barrierer i forhold til fri ferdsel.

TRAFIKKERTE VEIER

Veiene i området ligger fint i landskapet og er således ikke sjenerende landskapsinngrep. Veiene utgjør likevel en trussel i forhold til trafikksikkerhet og støy. Riksvei 110 er en av hovedinnsfartene til Fredrikstad, og de siste årene har trafikken økt voldsomt, bla. på grunn av økt handel i Sverige og økt tungtrafikk. På de stedene hvor det ikke er gang-/sykkelvei eller trygge overganger representerer veien en fare eller barriere. Boligbebyggelsen langs veien gjennom Skjærviken er utsatt for støy. Utbedret standard på Vardeveien har ført til at denne har blitt en farts- etappe mellom Fredrikstad og Sarpsborg.

KRAFTLINJER

I et område som blir betegnet som et verdifullt kulturlandskap utgjør kraftlinjer en visuell forstyrrelse. Forøvrig går ingen av linjene gjennom tettbebyggelse.

BARRIERER VED HUNNEBUNNEN

Det er svært vanskelig å bevege seg langs sjøkanten ved Hunnebunnen. Dette skyldes både dårlig tilrettelegging, dyrka mark, bratte fjell og hytter som virker privatiserende på strandsonen. En bedre tilrettelegging bør skje. På kartet til venstre er de hyttene som kan virke privatiserende på steder hvor det er mulig å bevege seg langs sjøen merket inn. Også anlegget til Den Kristelige Menighet kan virke privatiserende.

MASSEUTTAK

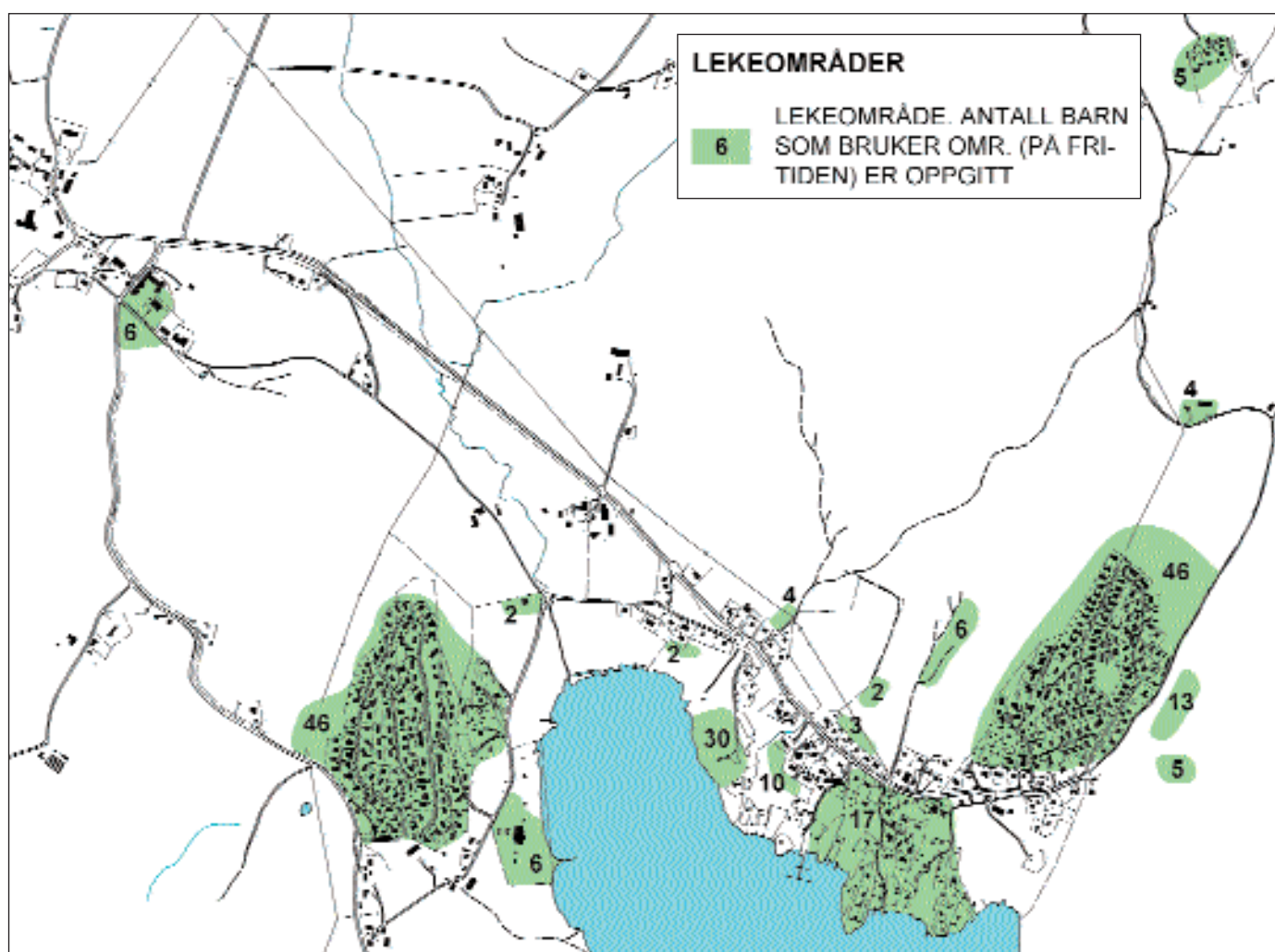
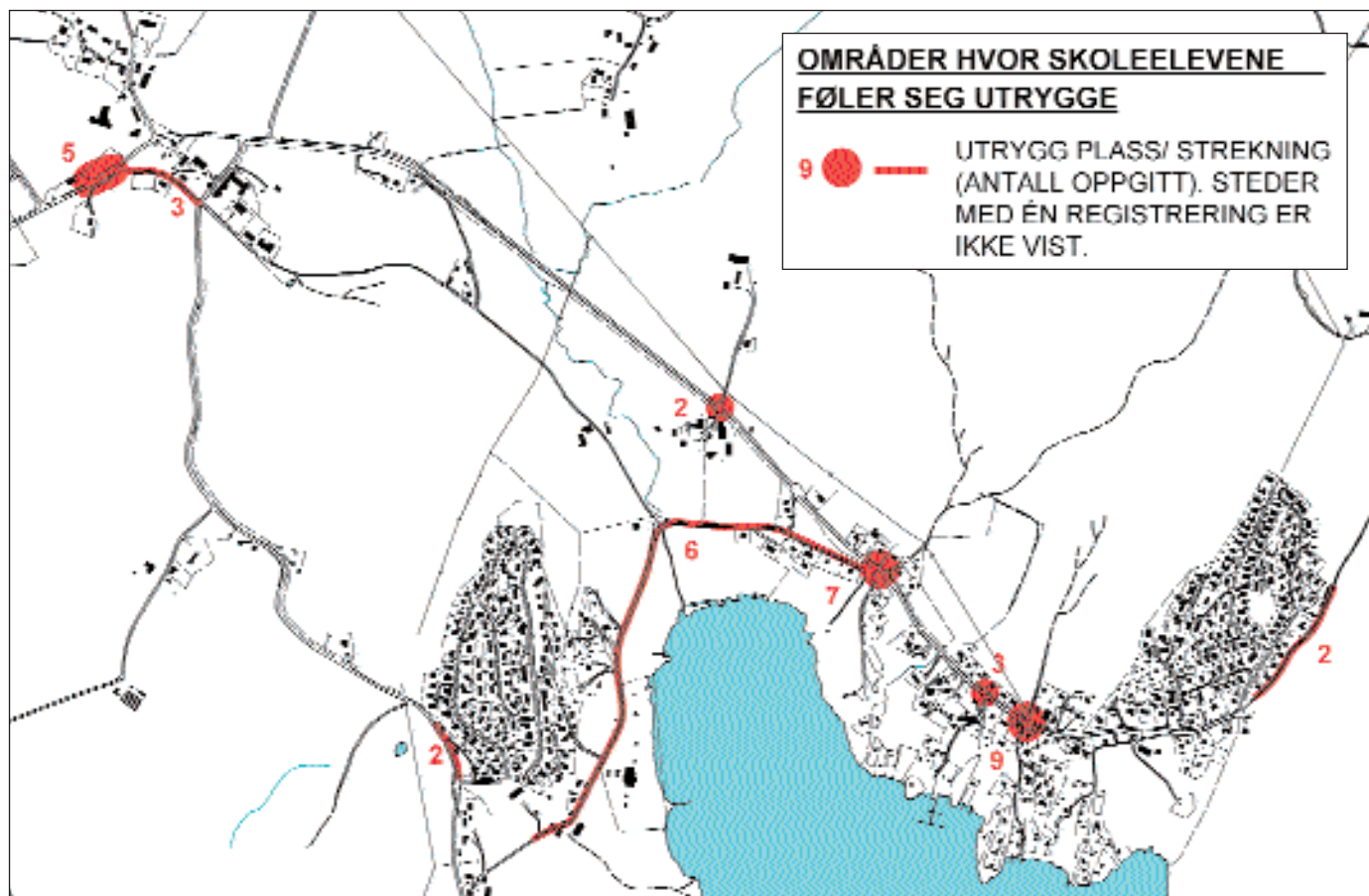
Mye av området ligger på en morene. Dette innebærer både at det finnes mange fornminner, samtidig som det er knyttet interesser i forhold til sand- og grusuttak. På Hunnfeltet er det tatt ut grus i tilknytning til gravfeltene, noe som må sees på som svært uheldig i et så verdifullt fornminneområde. Uttak har her foregått siden 1960-tallet, men er blitt begrenset de senere årene. Mange gravminner er blitt ødelagt gjennom gravingen. På det såkalte Midtfeltet benyttes grustaket i dag til dumping av rivingsavfall, samt som deponi for diverse store gjenstander. Området utgjør på ingen måte en forskjønnelse i et av våre mest kjente fornminneområder, tett opp til turveien til Ravneberget. En av de beste måtene å bøte på skadene i de gamle grustakene er at man lar gropene gro til med naturlig vegetasjon. All fyllingsvirksomhet bør opphøre, da dette fører til at arealene holdes åpne.

Ved Borge nordre er det grustak og pukkverk tett opptil bygdeborgen her. Pukkverket har en beskjeden fjernvirkning da det kun er en liten åpning som er synlig fra kulturlandskapet som omgir kirken. Slikt sett utgjør dette ikke noe stort visuelt problem, selv om det er enorme masser som er tatt ut av fjellet på innsiden. Det er viktig at fjellsiden her er beskyttet av vegetasjon i forkant.

Rundt Hystadmoen er det også en rekke sandtak. Disse ligger avskjærmet fra både bebyggelse og verdifulle kulturlandskap, og de skaper dermed ingen store interessekonflikter. Det er likevel viktig at man tar hensyn til turterrenget rundt Borge Varde ved eventuelle utvidelser.

På kartet til venstre er også den høye siloen på Borge avmerket. Dette har sammenheng med at den kan oppfattes som en konkurrent til kirketårnet. Det kan også diskuteres om hvorvidt bensinstasjonen bryter med omgivelsene. Det er i det meste viktig at det vises estetiske hensyn her.

SKOLEVEIUNDERSØIKELSE

Høsten 2003 gjennomførte elevene ved Borge skole registreringer av skoleveier, områder som blir brukt til lek og områder hvor barna føler seg utrygge. Barna registrerte hvilken vei de bruker til skolen, og hvordan de kommer seg dit. Videre har barna registrert hvor de leker/oppholder seg og hvor de føler seg utrygge. De har også kommet med kommentarer om hvorfor de føler seg utrygge.

Formålet

Formålet med dette er å sikre barns deltakelse i arealplanleggingen og å få fram barns synspunkter på lokalmiljøet de bor i. Det er registrert verdifulle opplysninger på hvilke områder barna beveger seg i. Flere av de utrygge områdene blir forhåpentligvis vurdert

og tatt hensyn til ved utarbeidelse av kommunens trafikksikkerhetsplan.

Utrygge områder

Som det fremgår av kartet til venstre er det først og fremst biltrafikken som gjør barn utrygge. De stedene med flest registreringer er i tilknytning til krysningspunkter på rv. 110, samt langs veien Hunnbakken. Punkter med kun en anmerking er ikke vist på kartet.

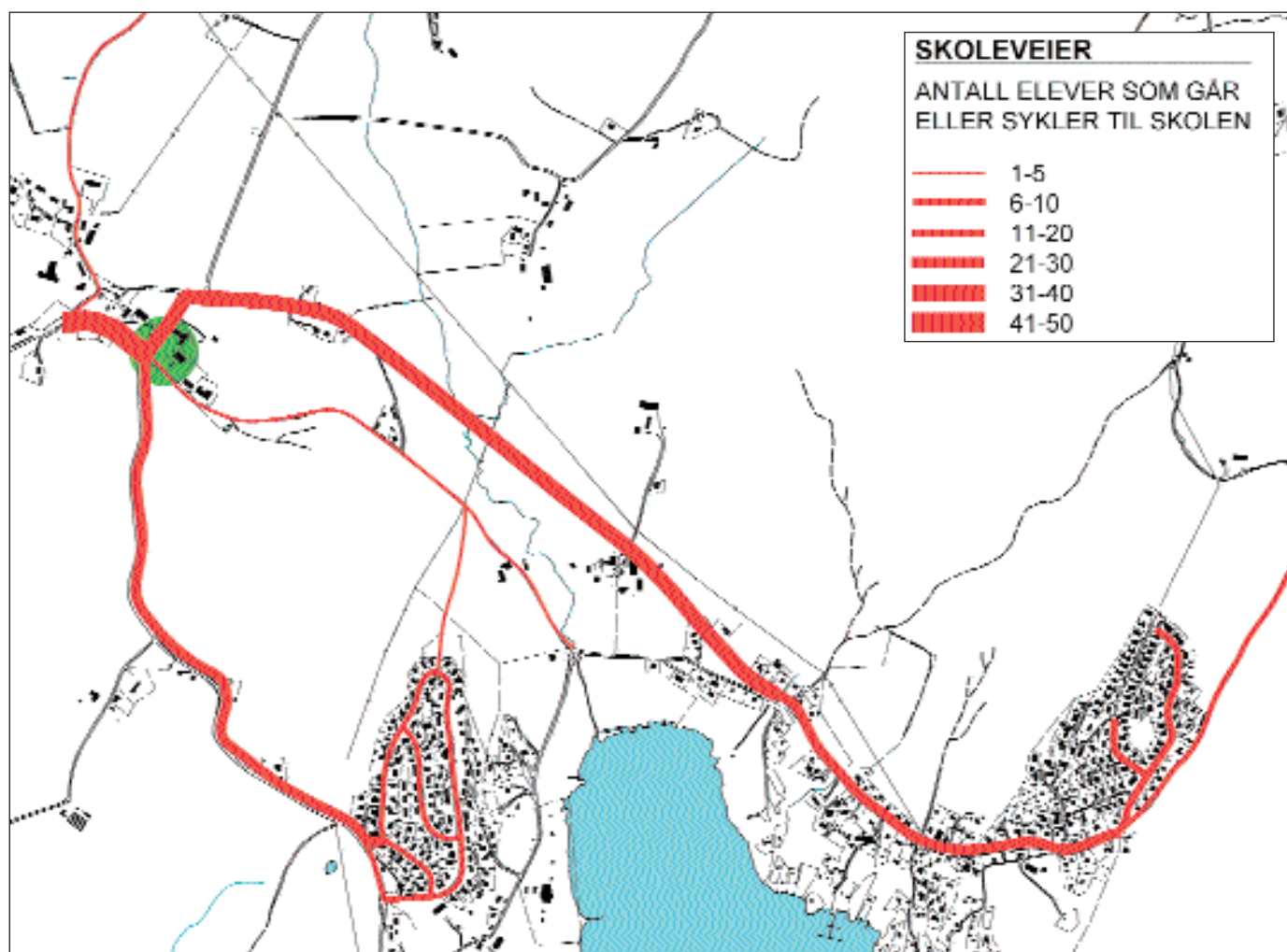
Lekeområder

Kartet viser at hele boligfelt-områdene blir benyttet som lekearealer. Her inngår også ballplassene i tilknytning til feltene. Skogen like øst for Haugenfeltet er en liten furumo med små gjengrodd sandtak og dammer. Her er det bl.a. skøyteis om vinteren.

Mange barn benytter dette området på fritiden. Svært mange oppgir Vispen som en viktig lekeplass, men også andre områder ved Hunnebunnen. Det er foroldsviis få som benytter seg av skolegården til lek på fritiden.

Skoleveier

Traséene som blir benyttet fremgår av kartet nedenfor. Elevene bruker gang-/sykkelveiene fra Skjærviken og Kjølshunnfeltet til skolen. Elever som må benytte seg av trafikkfarlige veier (rv. 110 Visursletta og Vardeveien) oppgir at de blir kjørt eller benytter omveier. Veien fra Borge skole til bensinstasjonen brukes av elever som tar bussen til/fra Skjærviken.

Dette våningshuset ved Borge kirke er den senere tiden blitt restaurert og det fremstår i dag på en meget tiltalende måte. De to husene som tilhører hver sitt gårdstun er forholdsvis like, og de utgjør en viktig del av miljøet rundt kirken og det gamle bygdesenteret på Borge.

Dette bolighuset i Notveien på Kjølshunnfeltet ble bygget på 1980-tallet, men i gammel stil. Huset har harmoniske proporsjoner og farger og glir godt inn sammen med de øvrige husene på feltet.

God arkitektur og fine uteområder er viktig for å skape et trivelig bomiljø både for seg selv og for andre. Tegningen viser et spennende hus i Idavollen på Haugenfeltet, bygget på 1980-tallet.

God byggeskikk
skaper trivelige
bomiljøer.
Heldigvis kan
dette være smitt-
somt.

Bygningene er en svært viktig del av kulturlandskapet og tettstedene. Gårdene framstår som punkter øynene naturlig fokuserer mot og hviler på i landskapsbildet, mens husene i tettstedene skaper rom, helheter og variasjon. Skjærviken lokalsamfunn kan vi i stor grad dele inn i fire grupper:

- Bondegårder
- Gammel tettbebyggelse
- Nye boligfelt
- Fritidsbebyggelse

BONDEGÅRDER

Gårdene har den eldste bebyggelsen i området. De ligger som oftest på de flotteste stedene i landskapet - på forhøyninger hvor de er godt synlige fra områdene rundt. I vårt område er bondegårdene i stor grad knyttet til det åpne landskapsrommet rundt Borge kirke. Gårdsbebyggelsen representerer viktig bygningshistorie fra flere århundrer. Vi skal senere se nærmere på de ulike stilartene. Gårdstunene karakteriseres ved at de består av klynger med ulike bygninger. Tidligere var det enda flere hus enn det er i dag.

Foruten selve våningshuset kommer også de øvrige bygningene som lagård, bu, bryggerhus, skjul, smie grisehus og hønehus. Historisk sett kommer også andre elementer som f.eks. dam og frukthage. I dag er de fleste dammene fylt igjen. Utviklingen i landbruket har ført til at det ikke lenger er behov for alle disse bygningene. Fuktighet fra dyrehold førte også til at de gamle uthusene i tre fikk en kortere levetid enn våningshusene. Således er det få veldig gamle uthus som er bevart. På en gård spiller helheten i bygningsmassen en viktig rolle. Det er således viktig at nye og gamle bygninger hører godt sammen. Gårdstun har som regel en framskutt plass i landskapet, noe som gjør at de ofte blir iøyenfallende.

GAMMEL TETTBEBYGGELSE

Den første bebyggelsen i Skjærviken kom som en følge av stenhuggervirksomheten i Hunnefjella på starten av 1900-tallet. Det ble bygget spredte bolighus langs veien mellom Hunn-gårdene og Skjeberg-grensa. Etter hvert ble området fortettet, slik at området framstod mer som et tettsted. Stilartene er mange og ulike. Ingen deler av tettstedet framstår med en helhet innfor én stilart.

NYE BOLIGFELT

De to nye boligfeltene Haugenfeltet og Kjølshunnfeltet vokste fram på starten av 1980-tallet. Det var en tid hvor det var populært å sette ut store boligfelt spredt fra rundt i kommunen, men med tilknytning til steder hvor det fra før av fantes noe bebyggelse. I Borge fikk vi foruten de to nevnte feltene også Glosli øst og -vest, Moenfeltet, samt noe utbygging på Vesten. Bygningene på disse karakteristiske 80-tallsfeltene består ofte typehus. Husene ligger gjerne tett og har små hager. Det finnes også alternative boformer som rekkehus og trygdeboliger. Til forskjell fra tidligere, hvor husene ble anlagt på steder man hadde mulighet for å dyrke f.eks. grønnsaker, ble de nye feltene lokalisert til fjellkoller.

FRITIDSBEBYGGELSE

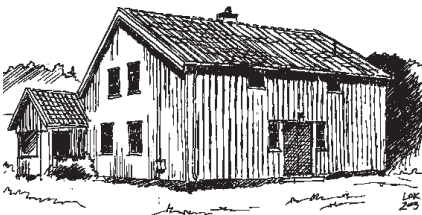
På 1940- og 50-tallet vokste det fram en rekke hytter langs sjøen og Hunnebunnen. I Skjærviken ble de i hovedsak liggende mellom bebyggelsen og sjøen. Området fremstår av den grunn fremdeles som en blanding av bolighus og hytter. Det er også hytter på østsiden av Hunnebunnen, på Brandstorpåsen og Talbergåsen. Hyttene er også med på å skape opplevelsen av tettstedet.

STILARTER

Eldre våningshus

Noen få hus i vårt område som kan føres tilbake til 1700-tallet. Gamlestua på Lilleborge er en slik bygning og dener således et verdifullt klenodium. Dette er en meget gammel bygningsform som var typisk for landsbygda i Østfold. Hus av denne typen har laftet kjerner og svalgangstilbygg i stolpekonstruksjon, som regel bare på langsiden. De forekom i både én og to etasjer, og den på Lilleborge har to. Slike bygninger har ofte kraftige proposjoner, og

Gamlestua på Lilleborge.

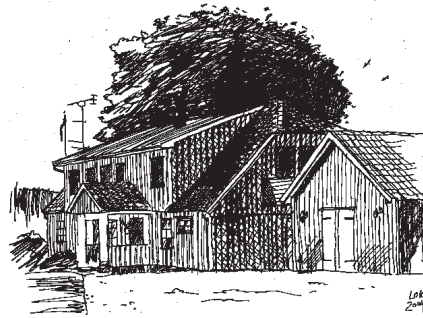
de har i dag meget stor kulturhistorisk verdi. Eldre våningshus forekommer også i andre stiler. På Borge-gårdene er flere slike bygninger godt ivaretatt. De skriver seg fra 1800-tallet. Også disse har høy kulturhistorisk verdi. De har enkle detaljer, men er ofte fint proposjonerte. Det er derfor viktig at de ivaretas på en forsvarlig måte med respekt for husets egenart.

Gammelt våningshus på Borge store.

Empirestil

Denne stilarten knyttes i Norge til perioden 1805-35, men blir etterfulgt av senempiren, som regnes helt fram til 1870. Karakteristisk for disse husene er at de er harmoniske og velproposjonerte, og at de som oftest har halvvalmet tak. Våningshuset på søndre Ophus er det eneste emirehuset vi har i vårt område. Det har tidligere vært prestegård. Huset har mistet mye av sin egenart i senere tid ved at takflatene har blitt brutt av oppløft.

Våningshuset på søndre Ophus er opprinnelig et empirehus. Det fremgår blant annet av husets halvvalmede tak og lave, velproposjonerte form.

Sveitserstil

Sveitserstilen har fått innpass både på bondegårdene og blant arbeiderne. Den regnes i Norge fra 1840-1920 og kjennetegnes med rik detaljering og saltak med store takutstikk. Typisk er også korsdelte vinduer og at sperreføtter og åsander er synlige og har dekorasjoner og utskjæringer. Innføringen av damp-teknologien (dampsagene) etter 1859 hadde stor betydning for utviklingen av sveitserstilen, og de mange utsmykningene er et resultat av at man kunne boltre seg med båndsga. Arbeiderhusene hadde oftest en langt enklere detaljering i sveitserstilen enn våningshusene på gårdene. De to første stenhoggerhusene som ble bygget i Skjærviken, er for eksempel karakteristiske sveitserhus. Ingen av husene med sveitserstil i dette området er spesielt rikt detaljerte.

Stenhoggerhus i sveitserstil ved Vispen, bygd ca. 1910.

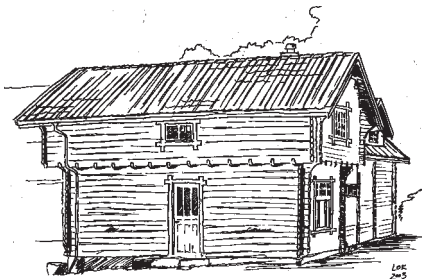
Jugendstil

Dette er en stilart som i Norge plasseres i perioden 1890-1920, altså kun en kort periode med mindre byggeaktivitet. Årsaken til dette blir ofte begrunnet med at den ikke er "norsk". Dette var nettopp i perioden rundt 1905 da Norge nettopp er blitt selvstendig og istedet ville fokusere på de gamle særnorske elementene. Stilepoken faller derfor delvis sammen med dragestilen. Viktige kjennetegn for stilen er imidlertid valmede mansardtak med svai mot gesimsen, karnapp, balkongutbygg og krysspostvinduer med smårutede rammer oppe. Svungede former er også svært typisk. I Skjærviken finnes det ingen rene jugendhus, men enkelte hus kan ha tatt opp elementer fra den i seg, f.eks. vinduene.

Dragestil

Dragestilen sammenfaller mye med jugendstilen i tid. Dette var omkring unionsoppløsningen med Sverige i 1905 og funnene av vikingskipene. Stilen forsøkte å få fram det særnorske. I Fredrikstad-distriktet er stilen i det hele tatt lite brukt. Den gamle hovedbygningen på Furuheim ved nordre Grimstad må trolig ha hatt dragestilen som forbilde til tross for at den ble bygget på 1930-tallet. Bygningen har laftede vegger som er synlig fra utsiden.

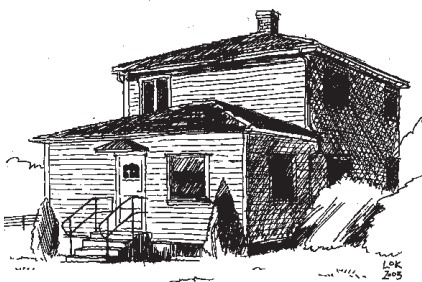

Furuheim, som i dag er en del av menighetssenteret til Den kristelige menighet har trekk fra dragestilen.

Funkisstil

Funksjonalismens gjennombrudd i Norge knyttes til årene 1925-27, og den varte fram til 1940. Det var enkelheten som rådet i denne stilepoken, og det ble bygget hus både i mur og tre. Typiske kjennetegn på trehusene, som er reisverkshus med liggende panel, er valmede tak, store vindusflater uten sprosser ofte plassert i hjørnene, minimalt med ornamenter, vindusbånd, og kubiske sammenstillinger av volumer og flater. På 1950 og -60-tallet ble stilen videreført som en slags "nyfunkis" med sammenstillinger av kubiske former, blanding av tre og mur og flate tak.

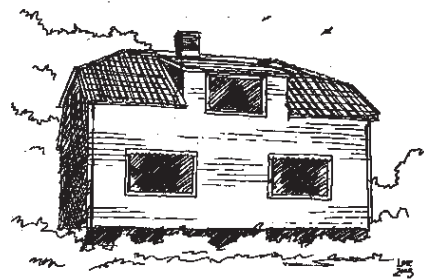
Toetasjes bungalow i Skjærviken - også kalt byggmesterhus..

Funkishus i Brynjeveien bygget på 1970-tallet.

Etterkrigshusene

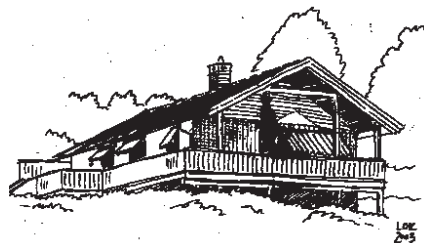
Mange av boligene i Skjærviken ble bygget på 1950-tallet og har mye av det samme utseende uten at dette kan knyttes til en bestemt stilepoke. Disse husene har to etasjer, liggende panel, oppløft med skråtak, funkisvinduer og ofte halvvalmet tak.

Dette er en type hus vi finner flere av i den eldste delen av Skjærviken. De ble bygget rundt 1950.

80-tallshusene

Da feltutbyggingene tok til på 1980-tallet valgte man i stor grad ferdighus fra kataloger. Husene er stort sett i én etasje, men mange ligger i skrånende terreng og har inngang i kjelleretasjen. Boligfeltene preges i motsetning til den gamle bebyggelsen av å være bygd ut samtidig.

Typisk hus fra 1980-tallet. Bildet er fra Pillkveien på Kjølshunn.

BYGGESKIKK

I et kulturlandskapsområde som det vi finner rundt Borge kirke og Hunn er det viktig at bygningsmassen på gårdstunene og i landskapet forøvrig holdes i en forfatning som kler de historiske området. Dette gjelder blant annet hus-

typer, farger, ombygginger, vindusløsninger og fasadedetaljer. Ved nybygg er det også viktig at det velges hustyper som passer med omgivelsene. Dessverre finnes det ombygginger som er gjort i den senere tid, uten at bygningenes "uttrykk" har blitt respektert. Men vi har også flere gode eksempler på både restaurering og nybygg.

I de etablerte boligområder er det viktig at det skapes trivsel i gata. Et godt og pent utemiljø kan bidra til å skape dette. Dette kan også virke smittsomt. Også i de nye feltene er det viktig at man tenker helhetlige anlegg i forhold til for eksempel gårdsplass, hage,

Tilpasning til omgivelsene er viktig. Denne nye kårboligen på Hunn passer godt inntil gårdstunet.

beplantning, murer og gjerde, samt fargevalg. Individuelle og prangende løsninger som bryter med omgivelsene er uheldig.

Gode uterom og gårdsplasser skaper et trivelig bomiljø. Fra Kjølshunnfeltet.

BARN OG UNGDOM

Hvilke tilbud finnes for barn og unge i Skjærviken pr. dags dato? Skjærviken er et lokalsamfunn som er litt "enten eller" når det gjelder tilbud for barn og ungdom. Stedet er idéelt i forhold til rekreasjon, med tilknytning til Hunnebunnen og skog og mark. Likevel er det få organiserte tilbud til barn og ungdom i selve nærområdet.

Vispen barnepark

Det er pr. dags dato barnepark på Vispen grendehus. Denne har åpent fra 10 til 14 og har plass til ca. 30 barn i alderen 2-6 år. Barnehagen ligger fint til i tilknytning til grøntområdene i Vispen og fornminneparken. Det er både plasser til dagbarn og faste barn.

Skolefritidsordningen

SFO ved Borge skole har åpent hele året med unntak av juli. Tilbudet gjelder for 1. til 4. klasse. SFO har åpent fra 07.15 til 16.30. SFO holder åpent i skolens ferier. I dag benytter ca. 40 barn ordningen. Det finnes også et tilbud til multifunksjonshemmede barn fra hele kommunen (1-10 kl.). I dag arbeides det også for å etablere en natur-SFO i nærheten av skolen.

Skolen

Borge barneskole ligger på plassen der den gamle skolen lå. Dette er ca. 2,6 km sykkelavstand fra Haugenfeltet og 1,5 km fra Kjølshunnfeltet. Strekningene har gang-/sykkelvei. Skolen er den viktigste sosiale møteplassen for barna i lokalsamfunnet. Her bedrives det ofte også aktiviteter på kveldstid. Skolen ligger i nær tilknytning til skog og mark, og den har mye spennende historie i nærområdet. Ungdom fra Skjærviken går ellers på Borge Ungdomsskole. Denne er forbundet med buss, men strekningen er i stor grad også sikret med gang-/sykkelvei. Her gjenstår en viktig del ved Borge-gårdene og bensinstasjonen.

Vispen Ungdomsklubb

Det er til og fra blitt drevet ungdomsklubb på Vispen grendehus. Dette er et viktig sosialt tiltak som knytter ungdommene i lokalsamfunnet tettere sammen. Tiltaket er avhengig av at ildsjeler stiller opp for å drive klubben.

Lekeplasser

Ved planleggingen av både Haugenfeltet og Kjølshunnfeltet ble det regulert inn flere lekeplasser på hvert av de to feltene. Det har vist seg vanskelig for velforeningene å holde disse vedlike, og det satses nå på å holde en sentral lekeplass i orden på hvert av feltene. De øvrige lekearealene blir liggende som friområder. Både i tilknytning til Haugenfeltet og Kjølshunnfeltet er det opparbeidet ballplasser. Ballplassen ved Haugenfeltet har hatt en noe skyggefull og avsides beliggenhet, men området rundt denne er den senere tiden blitt ryddet for vegetasjon. I den gamle delen av Skjærviken er det ingen lekeplasser utenom Vispen.

Vispen

Vispen er en fin plass for både småbarn og ungdom. Tumlearealer, badestrand, flåte, lekeapparater, beachvolleybane og Vispen sjøsentert med kanoer og kajaker er et idéelt sted sommerstid.

Sjøsentert er tiltenkt bruk blant skolene og foreningene i distriktet. Både på dagtid og kveldstid er plassen et populært møtested for ungdom. Dessverre utsettes slike plasser også for hververk og tagging. Fester med ansamling av store mengder ungdom kan også være et negativt element i forhold til rus og fyll. Tidligere var det kiosk på Vispen, noe som var et positivt tiltak. Det er også mulig å bade fra svaberg på Odden, lenger øst. Hunnebunnen er også en fin arena for å gå på skøyter når isen er sikker på vinteren.

Idrett

Ingen idrettslag har tilholdssted eller

anlegg i Skjærviken. Barn og ungdom er hovedsaklig knyttet til Skjeberg IF, Begby IL Selbak TIF eller idrettslag i byen. Det er viktig at sykkelforbindelsene til idrettsanleggene bedres i forhold til trafiksikkerhet. Nærmeste idrettshall er Borgehallen på Selbak. Fredrikstad Skiklubb har utarbeidet orienteringskart med tilknytning til Skjærviken.

Andre ungdomsaktiviteter

Borge- og Begby skolekorps eksisterte fram til 2000. Da bestemte flere av korpene på Østsiden å slå seg sammen. Det nye korpset heter Østre Fredrikstad skolekorps og gir et tilbud til ungdom i Skjærviken som ønsker å spille i korps.

Borge 4H har tilholdssted på Bøndernes hus på Borge. Foreningen gir et tilbud til barn og ungdom i alderen 9-18 år. Gjennom året arbeider man med ulike oppgaver, lærer å organisere og ta ansvar og ikke minst ha det morsomt med å dra på leir og ha høstfest. Også Borge Bygdeungdomslag har sitt tilholdssted på Bøndernes Hus.

Det finnes pr. dags dato ikke leiligheter i lokalsamfunnet bygget med tanke på ungdom.

ELDRE

I Skjærviken lokalsamfunn bor det i dag rundt 75 mennesker over 67 år. Det vil si at det er forholdsvis få pensjonister. De fleste av disse bor hjemme i egne boliger. På Haugenfeltet finnes det enkelte trygdeboliger. I lokalsamfunnet er det i dag ingen aktiviteter som er rettet direkte mot de eldre, men det finnes sosiale tilbud i Borge generelt, f.eks. gjennom menigheter, bygdekvinnelag, pensjonisttreff m.m.

Det er også viktig at unge og eldre kan møtes i blant, f.eks. i undervisningssammenheng på skolen og ved ulike tilstelninger.

N F I R I N G

Landbruket er fortsatt en viktig næringsvei selv om de fleste av bøndene i lokalsamfunnet i dag har andre jobber ved siden av.

Borge barneskole er også en arbeidsplass for ca. 35 mennesker.

Yes Electronic på Borge.

Pukkverket til Ole og Peder Ødegård nord for Borge kirke.

At mennesker har slått seg ned på et sted, har historisk sett alltid hatt sammenheng med at stedet, har nær tilknytning til en eller annen næring.

Landbruket var den første næringsveien i området, og den kan skrive seg svært langt tilbake i tid. Selve tettbebyggelsen i Skjærviken har sitt utløp i stenhoggingen, badevirksomheten, samt noe fiske og hvalfangst. Dette er alle næringsveier som i dag stort sett er borte.

Landbruk

Landbruket har historisk sett vært en viktig næringsvei i området rundt Borge kirke, og det er det fremdeles. Det er likevel få bønder som i dag lever ene og alene av landbruket. Utviklingen har ført til at både mannen og kona på gården har en annen jobb ved siden av å være bønder. Dette har ført til at flere og flere leier bort jorda, slik at enkelte bønder driver større enheter. Kornproduksjon er den viktigste friftsformen. Flere av bøndene i området driver med tilgrensende næringer som stallutleie, anleggsarbeid, gravning og transport. Når det gjelder dyrehold er det kun Karstensen på Borge som driver melkeproduksjon. Han er i dag én av fire bønder i Borge og Torsnes som har melkekuer. Det skal nevnes at andre gårdsbruk i området har kalkuner, gris og hest.

Industri

Eneste form for tradisjonell industri som finnes innenfor lokalsamfunnet er Pukkverket på Borge med entreprenørfirmaet Ole og Peder Ødegård og Vegvesenets lagerområde, Slettevold Transport AS på Lilleborge, samt Yes Electronic på Borge. Den øvrige industrivirksomheten er knyttet til landbruket eller hjemmeverksamhet.

Ved de gamle grustakene rundt Hystad er det i dag lite virksomhet i forhold til å ta ut masser. Fredrikstad kommune har imidlertid godkjent en regulerings-

plan for et mindre uttak av sand mellom Storhaug og Skjelinveien, for firmaet Jørgensen og Jørgensen.

Handel

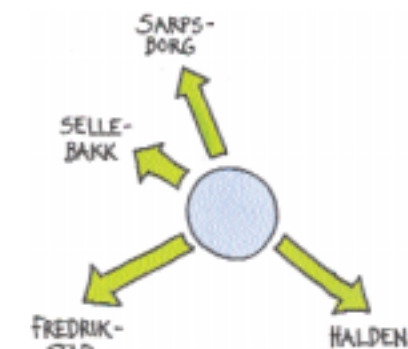
Når det gjelder handel er Hydro Texaco på Borge eneste sted hvor man kan handle innenfor lokalsamfunnet. Nærbutikken i Skjærviken er nedlagt. På Vik selskapslokaler serveres det middag på søndager, samt at man kan leie stedet til selskaper og tilstelninger. En nærbutikk eller storkiosk er ønskelig i lokalsamfunnet, både til handel og som en viktig møteplass, men dette er ingen oppgave for offentlige myndigheter.

Viks selskapslokaler.

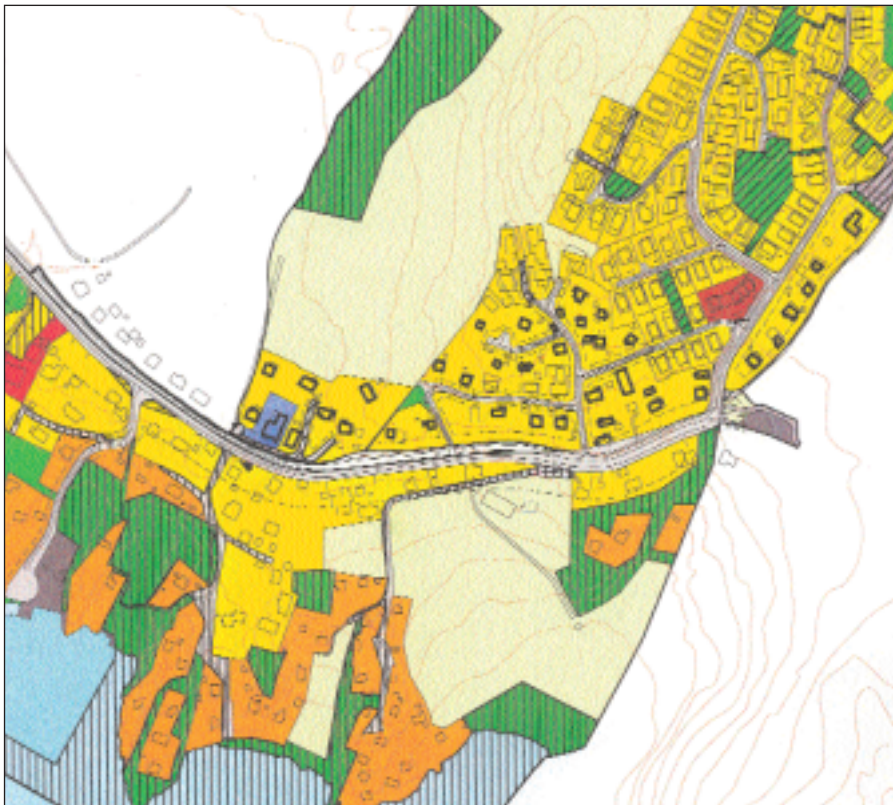
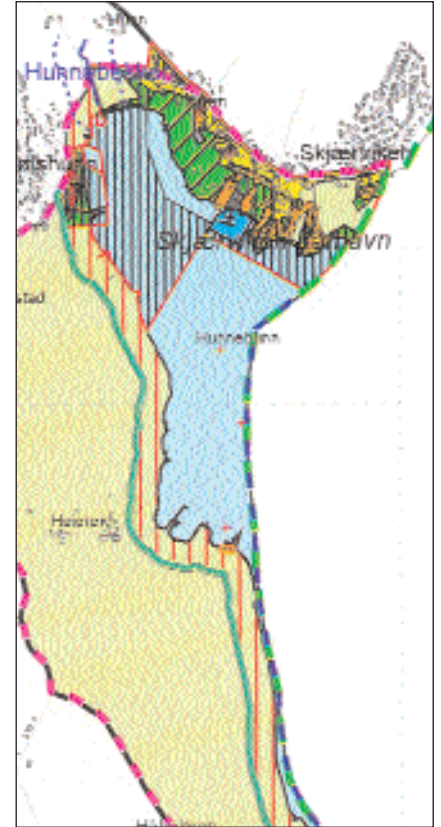
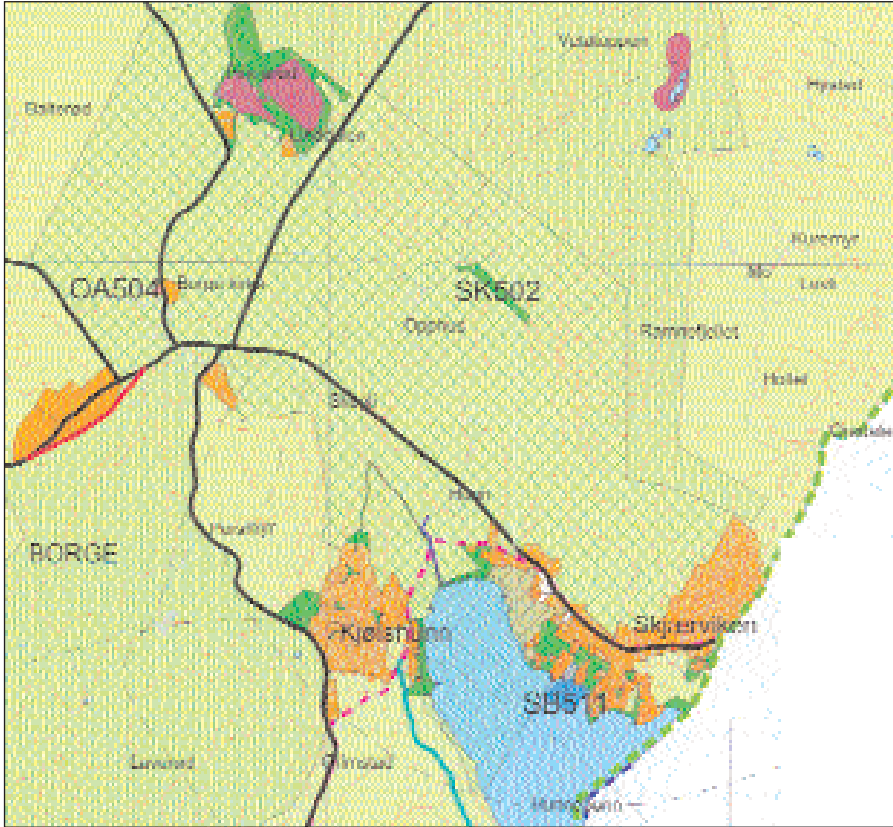
Hvor arbeider folk da?

Historisk sett var det kort avstand mellom bosted og arbeidsplass. Slik er det ikke lenger. Slik Skjærviken fungerer i dag bruker de fleste bil eller buss til jobben. Skjærviken ligger omtrent midt mellom byene Fredrikstad, Sarpsborg og Halden, og de fleste av beboerne har sine arbeidsplasser knyttet til bedrifter der eller andre plasser i Borge.

Folk bruker bilen til jobben!

Øverst til venstre: Utsnitt av Kommuneplanens arealdel 2002-2013. Lys grønn = landbruks-, natur- og friluftsområde, lys brun = nåværende byggeområde, orange = fritidsbebyggelse, mørk grønn = friområder og annen grønnstruktur, fiolett = masseuttak. Skraverte områder viser ulike typer vern eller verdifulle områder med hensyn til landskap eller friluftsliv. Planen viser ingen områder for ny boligbygging.

Over: Utsnitt av Kommunedelplan for kystsonen 1999-2010. Avgrensningen av planen er grensen som gitt i Rikspolitiske retningslinjer for planlegging i Oslofjordregionen. Planen viser hvordan de kystnære områdene er planlagt utnyttet.

Til v.: Utdrag av reguleringsplaner i Skjærviken. Fargene viser ulike arealformål.

Bestemmelsene om kommune- og reguleringsplanlegging ble fastlagt i plan- og bygningsloven av 1985, med enkelte senere justeringer. Medvirkning fra berørte parter og lokalsamfunnet er alltid viktig i en planprosess.

Når det gjelder eksisterende planer kan vi dele disse inn i to grupper:

- Overordnede planer og retningslinjer
  - Detaljplaner
- Nedenfor har vi kun tatt med de typer planer som berører Skjærviken lokalsamfunn i dag.

OVERORDNEDE PLANER

Kommuneplanen og kystzoneplanen
Kommuneplanens arealdel er et juridisk bindende dokument og består av et plankart med tilhørende bestemmelser. Planen ser for seg utviklingen tolv år fram i tid, men den revideres hvert fjerde år. Den skal legges til grunn for videre detaljplanlegging for både vern og utbygging, samt gi klare føringer for den løpende saksbehandlingen (bygge- og delingssøknader). Plankartet er bygget opp med ulike arealbruksformål, dvs. med nåværende og framtidig bruk. Rulleringen av kommuneplanen er svært interessant for lokalsamfunnene. Ikke minst fordi arbeidsgruppene og senere lokalsamfunnsutvalg vil være viktige høringsinstanser. Lokalbefolkningen har gjennom lokalsamfunnsprosjektet ellers blitt orientert om kommuneplanprosessen og forslag til arealmessige endringer. Det finnes også en egen kommunedelplan for kystsonen som behandler arealene langs sjøen spesielt.

EKSISTERENDE AREALPLANER

Rikspolitiske retningslinjer for Oslofjorden

Kystområdene rundt Oslofjorden (ibefattet Hunnebunnen) er pressområder når det gjelder utvikling. RPR for Oslofjorden er en av kanalene for politikkformidling for den sektorovergripende planlegging, og et av de nødvendige virkemidler for å gjøre kommuner og fylkeskommuner kjent med de hensyn de må ta i planleggingen.

Rikspolitiske retningslinjer for barn og unge.

Føringer for utformingen av eksisterende og nye områder for sikring av leke- og oppholdsarealer for de yngste.

Rikspolitiske retningslinjer for areal- og transportplanlegging.

Retningslinjer som skal sikre bedre samordning av areal- og transportplanlegging for god ressursutnyttelse og redusert behov for transport og energibruk.

Areal- og transportplan for Nedre Glomma-region

Plan som trekker opp retningslinjer for arealdisponering og transportplanlegging som er bindende for kommunen og fylkeskommunen.

DETALJPLANER

Regulerings- og bebyggelsesplaner

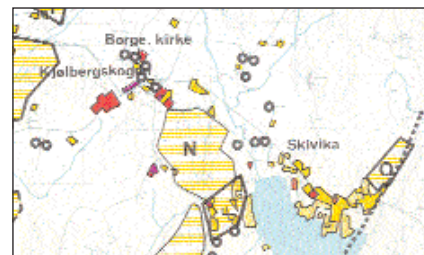
Hensikten med disse plantypene er å fastsette i detalj hvordan arealene i planområdene skal nyttes eller vernes. Begge er juridisk bindende og gir rett til eventuell ekspropiering, men bebyggelsesplanen er noe mer detaljert enn reguleringsplanen. De består av et plankart hvor arealene er angitt med ulike fargekoder, samt tilhørende bestemmelser. Naboer og berørte får anledning til å komme med innspill og uttalelser i planperioden. En ny plan kan godt avløse en eksisterende plan over det samme området. Både private grunneiere og kommunen kan utarbeide denne typen planer.

I Skjærviken lokalsamfunn er det utarbeidet følgende reguleringsplaner:

Nr. 101 - G/S-vei rv. 110, Del av Skjærviken Ny gang-/ sykkelvei gjennom Skjærviken	Vedtatt 01.09.77
Nr. 118 - Haugenåsen Nytt boligområde med tilliggende arealer	Vedtatt 14.12.78
Nr. 135 - Kjølskunn I Nytt boligområde med tilliggende arealer	Vedtatt 27.03.80
Nr. 162 - Del av Haugenåsen Reguleringsendring. Nye boliger Brynjeveien	Vedtatt 10.06.82
Nr. 326 - Borgeveien (Kirkeveien)	Vedtatt 13.06.91
Nr. 395 - Del av Kjølskunn I Reguleringsendring. Forsamlingslok. Den Kristelige menighet	Vedtatt 20.06.96
Nr. 396 - Vispen Kystsonen i Skjærviken mellom rv. 110 og sjøen.	Vedtatt 29.08.96
Nr. 417 - Begby-Borge skole Gang-/ sykkelvei	Vedtatt 25.09.97
Nr. 471 - Del av Vispen Reguleringsendring. Sikring av svært viktig sopplokalitet.	Vedtatt 20.09.01

TIDLIGERE PLANER

Nedenfor er det vist utsnitt av tidligere planer laget av Borge kommune. Generalplanen fra 1972 legger en voldsom befolkningsvekst til grunnlag for en massiv feltutbygging. Områdene er tegnet inn med forslag til prioritering. Kommuneplanen fra 1989 viser bl.a. et stort område med vern av kulturlandskap, samt noe nybygging sør for skolen. Ny trasé for rv. 110 er vist, sammenkoblet med ny bru over Glomma ved Torp. Dette var også elementer som var med i planen fra 1972.

Generalplan for Borge 1972. Aktuelle boligomr. med forslag til prioritering.

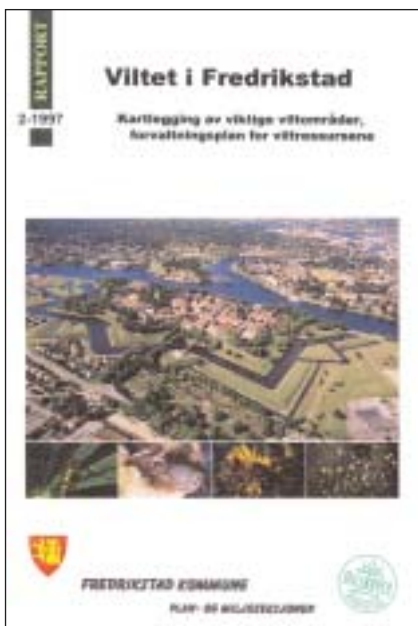

Utsnitt av kommuneplanen fra 1989.

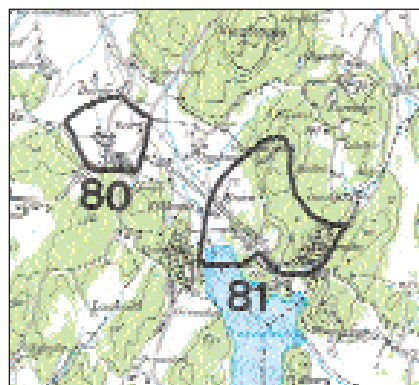

Over: Utsnitt av Fredrikstad kommunes kartlegging av Biologisk mangfold fra 1997. Følgende nøkkelbiotoper/ naturtyper er registrert i området: Nr. 26, 27, 63, og 67 er dammer. Nr. 129 er brakkvannspollen innerst i Hunnebuennen. Nr. 198-199 er slåtteenger på Hunnefeltet. Nr. 238 er spesialområde for sopp. Nr. 375 er Hunnebekken. Nr. 387 er bergvegg / rasmark i tilknytning til Ravneberget. Nr 417 er grustak.

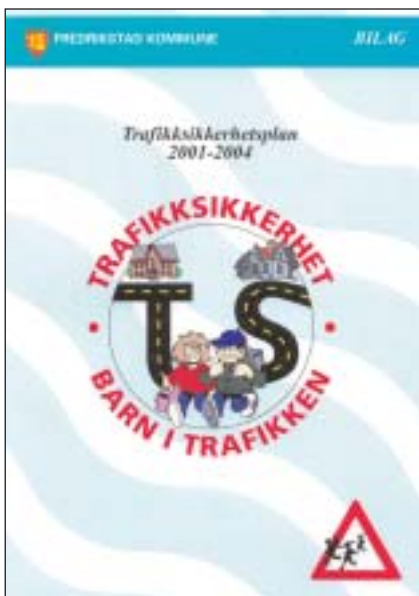
Til v.: Utsnitt av Fredrikstad kommunes kartlegging av viktige viltområder fra 1997. Nedre del av Moumbekken (16) er klassifisert som viktig viltområde. Pilene viser viktige trekkveier for rådyr over de mest trafikkerte veiene. Kryssningene er ved Borge kirkegård, ved Hunnebekken og på Lindalsletta.

Til v.: Utsnitt av rapport for kartlegging av Østfoldlandskap av regional betydning, utgitt av Fylkesmannens Miljøvernnavd. 1993. Nr. 80 er kulturlandskapet ved Borge kirke. Interessene er landskapsbildet og kulturmiljø - truslene er endring av byggeskikk og tilfeldig utbygging i nærområdet. Nr. 81 er kulturlandskapet på Hunn hvor også landskapsbildet er vesentlig. Utbygging, grustak og visuell forstyrrelse i næromr. er truslene.

ANDRE PLANSAKER OG REGISTRERINGER

Fredrikstad kommune har laget en grundig trafiksikkerhetsplan med oversikt over farlige punkter og forslag til tiltak. Planen revideres med jevne mellomrom.

Biologisk mangfold er viktig. Bøkelundene ved Skjærviken gård er en sjeldenhet.

TRAFIKKSikkerhetsPLANEN

Fredrikstad kommunes trafiksikkerhetsplan for 2001-2004 er en plan for hva som skal gjøres for at det skal bli tryggere å bevege seg i kommunen. Dette går i stor grad ut på forslag til små og store tiltak for å gjøre skoleveiene tryggere. Av i alt 326 vurderte tiltak i hele kommunen er en tredjedel av disse tatt med i trafiksikkerhetsplanen for hva som bør gjøres i perioden 2001-2004. I planen er det laget en vurdering av trafikkfarlige steder i Borge skolekrets. Videre er det laget en oversikt over hvilke steder hvor det bør gjennomføres tiltak i den aktuelle perioden. Tiltakene er oppgitt med et prioriteringsnummer, et kostnadsoverslag og beskrivelse av det fysiske tiltaket. I tillegg er det laget en rapport (2003) om trafiksikre løsninger, bl.a. for Borge skole.

BIOLOGISK MANGFOLD

Som et ledd i å forbedre oss på å ta vare på naturen, utarbeidet kommunen i 1997 en plan for biologisk mangfold. Rapporten er en kartlegging av nøkkelbiotoper og beskriver også tiltak for bevaring av artsmangfoldet. Den inneholder både en skriftlig del og et kart.

I likhet med resten av kommunen har også Skjærviken-området en rekke lokaliteter som har spesielle naturverdier. Flere dammer er registrert som viktige for det biologiske mangfoldet. Dette gjelder Nordsjøen (67) og flere av dammene i de gamle grustakene rundt Hystad. Dammer, brønner og andre vannspeil representerer ofte perlene i kulturlandskapet. I Fredrikstad kommune er det et mål at eksisterende dammer i kulturlandskapet bevares og skjøttes. Sandtakene ved Hystad er viktige områder både for amfibier, sjeldne fuglearter og insekter. I rapporten er det satt opp forslag til tiltak for hvordan lokalitetene kan ivaretas. De store endringene som skjedde ved

mekaniseringen av landbruket har hatt mye å si for utviklingen av det biologiske mangfoldet. Eksempelvis kan nevnes bekkelukking, fjerning av vegetasjonssoner og gjenfylling av dammer.

I et fuktig løvskogsområde ved Hunnebunnen er det registrert en sjelden og interessant sopplora. Området er nå vernet i en reguleringsplan. Bl.a. er det i området funnet ti sopparter som er første og/ eller eneste funn i Norge. Fjellveggen på Ravneberget, Hunnebekken, de indre delen av Hunnebunnen og gravfeltene på Hunn er også områder som blir viet oppmerksomhet i forhold til fugle- og planteliv.

VILT

Som en følge av kommunesammenslåingen i 1994 ble viltforvaltningen i Fredrikstad omorganisert. Målet var å få til en mer helhetlig forvaltning av kommunen med hensyn til vilt og viltstell. I forbindelse med utarbeidelsen av planen for biologisk mangfold ble det også gjort en grundig registrering av viltressurser. Planen viser bl.a. viktige trekkveier for viltet ved passering av de trafikkerte veiene.

ØSTFOLDLANDSKAP AV REGIONAL BETYDNING

I 1993 utarbeidet Fylkesmannens miljøvernnavdeling en oversikt over verdifulle landskapsområder i fylket. Områdene som er plukket ut bør skjermes mot utbygging og andre tiltak som kan utarme landskapets naturstruktur, kulturminner og estetiske kvaliteter. Rapporten er ikke en verneplan, men et verktøy til bruk i arealplanleggingen. Til sammen presenteres 100 områder fordelt på seks ulike landskapstyper. Kulturlandskapene rundt Borge kirke og Hunn er tatt med som landskap av regional betydning.

SKJÆRVIKEN SOM ET GODT LOKALSAMFUNN

I hvor stor grad
kan vi si at
Skjærviken er et
godt lokalsamfunn
å bo i?

Miljøbyprogrammet er det utarbeidet retningslinjer for utvikling av gode lokalsamfunn i Fredrikstad. Nedenfor har vi satt de vesentligste kjennetegnene opp mot dagens situasjon i Skjærviken.

1. Offentlig og privat service til dekning av folks hverdagsbehov finnes i gang-/sykkelavstand fra bolig.

Barneskole, SFO og barnepark (Vispen). Bensinstasjon. Vispen grendehus. Forsamlingslokaler som Bøndernes hus og Viks selskapslokaler. Borge kirke. Den kristelige menighet. Nærbutikken mangler (nedlagt). Begby senter og Selbak er i dag nærmeste handlesteder. Når det gjelder idrettsanlegg mangler dette. Man er isteden i stor grad tilknyttet Skjeberg IF (Brandstorpbanen), Begby IL (Begby idrettsplass) og Selbak TIF (Selbak stadion). Det er balløkker i tilknytning til boligfeltene. Disse brukes i varierende grad. Lekeplasser finnes i begrenset omfang i tilknytning til de to boligfeltene, samt i Vispen og ved skolen. Barnehage mangler.

2. Barneskolen utgjør et naturlig tyngdepunkt, og har en funksjon som sosialt møtested for hele lokalsamfunnet.

Skolen er lokalisert på et sted hvor den alltid har ligget. Dette er bygdas gamle kulturelle knutepunkt med kirken, kirkegården, Bøndernes hus, samt at her lå også det gamle kommunelokalet og butikk. Likevel er dette et stykke fra tettstedene hvor flesteparten av lokalbefolkningen bor. Skolen benyttes i stor grad som et sosialt møtested for hele lokalsamfunnet.

3. Alle aldersgrupper har et sosialt møtested i lokalsamfunnet.

Det er forholdsvis få lag og foreninger i lokalsamfunnet. Utenom velforeningene og lagene tilknyttet Bøndernes hus er folk stort sett knyttet til foreninger i Fredrikstad, på Begby, Selbak og i Skjeberg. Det er svært få møtelokaler, og få og spredte møtepunkter i "det offentlige rom". Barn er tilknyttet akti-

viteter på skolen, samt "klubben" på Vispen. Ungdom har ingen tilbud helt lokalt, og det blir stadig flere av "uorganisert" ungdom. Eldre har heller ingen møteplasser i lokalsamfunnet. Disse møtes på pensjonisttreff andre steder i bygda. Vispen badeplass er i tillegg til skolen den beste uformelle møteplassen, men flere uformelle møtesteder bør skapes.

4. Tilstrekkelige leke- og rekreasjonsarealer finnes internt, samtidig som adkomst til større tur- og rekreasjonsområder er sikret via gang-/sykkelveier.

Lokalsamfunnet omkranser Hunnebunnen med unike muligheter. Vispen badeplass er meget godt tilrettelagt for allmennheten. Strandsonen for øvrig er forholdsvis vanskelig tilgjengelig med hytter, jorder og vanskelige adkomster. Her er det et stort potensiale for å lette tilgangen. Det er også unike turmuligheter i Oldtidsparken på Hunn. Disse områdene krever også en mye bedre skjøtsel og tilrettelegging, også med tanke på turisme. Hele lokalsamfunnet har god tilgang til skog og turstier, og det er flotte områder både på Thorsølandet og rundt Borge Varde og Ravneberget.

5. Lokalsamfunnet har forøvrig et sammenhengende gang- og sykkelveinett som forbinder boliger, tjenester og nære friområder.

Det er sammenhengende sykkelveier fra både Skjærviken og Kjølshunn til skolen. Videre er det sykkelvei til Borge Ungdomsskole mot Selbak, men det er farlig å krysse Haldenveien (rv. 110) ved bensinstasjonen. Det er et stort behov for ny G/S-vei langs rv. 110 fra Borge til Begby hvor det er livsfarlig å sykle langs veien. Også på tverrveien mellom Grimstad og Skjærviken er det aktuelt å se på trafiksikkerhetstiltak da denne har fartsgrense 80 km/t og er svært uoversiktlig. Den er eneste sammenbindingsledd mellom Kjølshunnfeltet og Skjærviken/ Vispen og er viktig ferdelsåre både for myke og harde trafikkanter.

MEDVIRKNINGSPROSESSEN

6. Lokalsamfunnet har en balansert befolknings sammensetning og et stabilt sosialt miljø.

Forholdsvis balansert alderssammensetning. Viktig at botilbud for alle aldersgrupper eksisterer. Det forekommer i dag få aktiviteter på tvers av generasjonene.

7. Beboerne kjenner tilhørighet til og kan delta i utviklingen av sitt lokalsamfunn.

Det er få foreninger. Velforeningene er i stor grad det sosiale bindeleddet. Det er derfor viktig at man støtter opp om velforeningene og det arbeidet som gjøres der. Lokalsamfunnsprosjektet kan bidra til å styrke dette ytterligere. Det må være en prioritert oppgave å få til dugnad. Samfunnet kommer ikke til å makte alle oppgavene uten dugnad og frivillig arbeid. Dette må alle være klar over.

8. Ressursbruken er minimerende. Areal- og energiforbruk pr. innbygger bør være synkende.

At jobb og de fleste servicemål ligger utenfor lokalsamfunnet, og at man er tilknyttet lag og foreninger utenfor lokalsamfunnet, bidrar til mye kjøring. Et godt gang-/ sykkelveitilbud internt bidrar til at man kan gå/ sykle innen selve lokalsamfunnet, men gang-/ sykkelvei mot Begby og byen må prioriteres!

Sammenfatning: Skjærviken lokalsamfunn oppfyller i varierende grad de trekene som er satt for et godt lokalsamfunn. Man har gode rekreasjonsmuligheter i sjø og skog, mye spennende historietett innpå og i stor grad trivelige omgivelser. Størrelsen på lokalsamfunnet er også såpass lite at man kan ha et godt og oversiktlig miljø. Det er svært få aktiviteter/ foreninger/ tilbud i det helt nære. Lokalsamfunnet fungerer i dette tilfellet bra fordi man bruker bilen dit aktivitetene er.

Ved oppstart av prosjektet i august 2002 ble det sendt ut invitasjon til å delta i prosjektarbeidet til lokale organisasjoner, lag og foreninger. I tillegg til kommunens prosjektledelse og konsulentene har arbeidsgruppa hatt ca 12 deltakere som representanter for lokalbefolkningen.

ÅPNE MØTER

Hele lokalsamfunnet har hatt anledning til å delta på de arrangerte åpne møtene og til å gi innspill enkeltvis, eller gjennom de som representerer lokalsamfunnet i arbeidsgruppa. I arbeidsgruppa er deltagerne på vegne av lokalbefolkningen gitt aktive roller som informanter, kunnskapsformidlere, premissleverandører, samarbeidspartnere og beslutningstakere.

Arbeidsgruppa har hatt jevnlige møter i hele prosjektperioden, og det har vært samlet mye god kunnskap. Tilsammen har det blitt avholdt 8 arbeidsmøter og 3 åpne møter.

ÅPENT MØTE 1

Dette møtet ble avholdt på Borge barneskole 28. oktober 2002 med ca. 50 personer tilstede. Rektor Else Marit Barth Hansen ved Borge barneskole åpnet møtet. Hun uttrykte glede over at prosjektet var i gang og satte spørsmålet "Hva skal til for å skape et godt lokalsamfunn?" på dagsorden. Terje Heen, leder for lokalsamfunnsarbeidet i Fredrikstad kommune, orienterte om prosjektet, mens landskapsarkitekt Lars Ole Klavestad viste lysbilder og kom med noen innledende betraktninger om stedet. Landskapsarkitekt Per André Hansen presenterte høringsutkastet til ny kommuneplan for Fredrikstad.

Deretter var det en ivrig forsamling

som kom med mange innspill om lokalsamfunnet og temaer som prosjektet kan arbeide med.

-Knut André Haugen åpnet med å sette fokus på stedsnavnet Skjærviken/Skivika. Kjært barn har mange navn. Hva bør brukes?

-Rolf Wormdal stilte spørsmålet om når G/S-vei til Begby vil bli bygget. Veien er livsfarlig både p.g.a. høy fart, oversiktlige svinger, mye tungtrafikk, ikke lys og smale kanter. Den er heller prosjektert for tungtrafikk til Øra. KAH svarte med at utbyggingen er blitt kraftig forskjøvet framover i tid. Den blir ikke prioritert fordi den ikke er skolevei. Han sa at det i forbindelse med utvidelsen av Kjølbergskogen-feltet muligens vil bli sett på en alternativ trasé der. Videre ble det ytret et sterkt ønske om undergang under Haldenveien ved bensinstasjonen. Det ble påpekt at før undergangen kommer bør det i alle fall lages et fotgjengerfelt. Det er livsfarlig for barn å krysse veien, og det mangler også en kort G/S-vei-stump for å knytte G/S-veiene sammen videre mot Sellebakk. Øyvind Gabrielsen mente at man ikke kan akseptere å vente. Han la til at man også kan tenke alternativt ved å vurdere en helt frittgående sykkelsti utenom veien. Erik Graarud sa at trafikken ikke vi avta. Det er kun en ny sammenknytningsvei fra Øra til E6/ Årum som kan avlaste denne. Tore Hunn foreslo at man må samarbeide med Begby lokalsamfunn for å få utbyggingen av G/S-veien gjennomført. Det er også viktig for folk på Begby og Sellebakk å ha en trygg vei til badestrand og viktige turområde. Hunn sa også at en omlegging av veien på baksiden kirkegården bør prioriteres med tanke på at kombinasjonen sterk trafikk og begravelser ikke er heldig. Tor Jørgensen mente at planen som allerede er laget for gangveien er for dyr, og at den må revurderes i forhold til kostnader og miljø.

- Det ble også ytret ønske om en fot-

gjengerovergang over Haldenveien ved Tingstedveien.

- Else M. Barth-Hansen påpekte viktigheten av et sterkt engasjement i lokalsamfunnet. Det er det som må til for å få gjennomslagskraft. Det er viktig at lokalsamfunnsgruppa står samlet og pusher litt på ovenfor de som tar vare på bygda. Man står mye sterkere når hele gruppa står bak et innspill. Hun fortalte også at skolen har kommet med mange innspill til kommunens trafikk-sikkerhetsplan. Det er viktig å være sterke på å stå fram som miljøbevisste. Skolen vil nå også forsøke seg med å arrangere åpen skole hvor hele lokalbefolkningen er vel møtt til å komme på skolen. Barth-Hansen sa også at det er viktig at man ser på næring når man diskuterer lokalsamfunnet. I den forbindelsen kom hun også inn på utbygging. Hun ønsket seg Kjølshunn II mellom skolen og Kjølshunnfeltet. Hun mente dette ville styrke lokalsamfunnet og skape en større trygghet. Skolen bør også greie å ta hånd om en slik utvikling. Ut fra beliggenheten ved sjøen, marka og plasseringen midt mellom byene burde det være en ideell plass å bo.

- Knut André Haugen var opptatt av vannkvaliteten i Hunnebunnen og at det snart trengs en ny mudring i Talbergsundet. Arild Bakke fortalte at det i år var en god bedring i forhold til algevekst p.g.a. at bøndene er blitt flinkere til å ikke høstpløye jordene langs sjøen. I den forbindelsen påpekte han også at landbruket var en viktig næring i lokalsamfunnet. Han nevnte at det er bygget nytt pumpehus for kloakken, og at dette også har bidratt til bedret vannkvalitet.

- Tove Dalseg trakk fram noen positive og negative sider ved Skjærviken. Det positive ved å bo her er at man kommer seg bort fra støyen og bråket i sentrum, og kommer i nær kontakt med sjøen og skogen. På den negative siden savnet

hun butikken. Et samlingssted, en pub eller et plass hvor man kan ha "faste kvelder" vil også vært positivt. Hun syntes også belysningen av sykkelveien på motsatt side av Viks pensjonat var dårlig. Her er det dunkelt og mørkt.

- Tor Jørgensen fortalte litt om den sentrale lekeplassen på Kjølshunn. Deler av denne er nå i ferd med å gro igjen. Her er det flere muligheter. Det er kommunen som står som eier. I den forbindelsen nevnte også Knut André Haugen ballplassen i "den mørke skogen" ved Haugenfeltet. Her er det ikke lys, og det er mørkt om kveldene. På selve feltet har nå velforeningen plukket ut en sentral lekeplass man vil satse på (på toppen av Brisingaveien). Man har bevilget kr. 10.000 til denne. Dessuten ønsker man lys i akebakke. Han påpekte også at det er viktig å få klarhet i hvem som har ansvaret for lekeplassene.

- Laila Grav sa at man savner lys langs veien mellom Kjølshunnfeltet og Skjærviken. Det er viktig at ungene føler seg trygge (trygghet er nærhet!), og dette er en viktig forbindelseslinje i lokalsamfunnet. Veien her er både smal og uoversiktlig.

- Rino Bangor mente lokalsamfunnsprosjektet i Skjærviken kan være en slags eksamen for Miljøbyens idealer. Dette er en veldig stor utfordring fordi Skjærviken på mange måter står for det motsatte av hva Miljøbyen står for. Man er avhengig av bil for å nå det meste. Det satses alt for mye på sentrum i forhold til utkantene. Han brukte bl.a. den beskjedne støtten grendehuset på Vispen får i forhold til alle midlene som blir brukt på aktivitetshuset på St. Croix som eksempel.

- Knut André Haugen opplyste at man var i ferd med å starte opp ungdomsklubb på Vispen grendehus på tirsdager og torsdager. Man har lite midler til rådighet, og han påpekte viktigheten av

at kommunen støtter opp om slike prosjekter økonomisk. Det vil man ha igjen for på sikt.

ÅPENT MØTE 2

Dette møtet ble avholdt på Borge barneskole 13. oktober 2003. Prosjektleder Arild Bakke i Fredrikstad kommune fortalte litt om organiseringen og fremdriften i lokalsamfunnsprosjektet, landskapsarkitekt Lars Ole Klavestad gjennomgikk stedsanalysen for Skjærviken og Stig Røgeberg fra Borge Lions fortalte om Vispen Sjøsender. Det ble også analysert hvorvidt Skjærviken er et godt lokalsamfunn og gjort rede for hvilke framtidrettede tiltak og visjoner som er framkommet i prosessen. Terje Heen fra Fredrikstad kommune fortalte deretter om framtidsutsiktene for lokalsamfunnsprosjektene.

Kvelden ble avrundet med innspill fra salen:

- Grusbanen ved Haugenfeltet bør ha lys. Da vil den bli mer brukt.

- Ungdommen må ha et sted å være.

- Vi må være aktive til å få gjennomført de ulike tiltakene som kommer fram. Vi kan ikke sette oss ned og vente på at noe skal skje av seg selv.

- Tennisbane kan være populært. F.eks. på den lille løkka ovenfor Vispen.

- Det er viktig å ikke sette de ulike tiltakene opp mot hverandre. På sikt er det viktig å få til alle tingene. Vi må bli flinkere til å ta ansvar lokalt.

- Dugnad bør koordineres. For eksempel kan én dag i året settes av til dugnad i hele lokalsamfunnet. Da bør alle husstandene bidra. Det trekker folk, er sosialt, samtidig som kontakter knyttes. Det hele kan avsluttes med en fest på grendehuset.

- Botilbudet bør styrkes når det gjelder ungdoms- og eldreboliger.

- Aktivitetstilbudet må styrkes.

- Flere ga uttrykk for at lokalsamfunnsprosjektet var et positivt tiltak.

KILDER OG LITTERATUR

ARBEIDSMØTENE

Selve stedsanalysearbeidet er i utgangspunktet gjort av konsulentene i samarbeid med arbeidsgruppa. Møtene har blitt lagt opp med ulike temaer som både har gått på stedets situasjon i dag, særegenheter og ikke minst hva som kan forbedres. Det har blitt diskutert og kommet opp en rekke forslag til konkrete tiltak og langsiktige visjoner som kan forbedre lokalmiljøet. Gjennom prosjektet er det også utarbeidet langsiktige visjoner samt mer konkrete skisser for utviklingen av stedet. I tillegg er det arbeidet med flere andre enkeltsaker. Disse blir presentert i tiltaksdelen som følger stedsanalysen.

Arbeidsmøtene har også vært et viktig forum for å samordne foreningslivet på stedet. Blant annet har møtene blitt avholdt i de ulike forsamlingslokalene. Både skolen, Vispen grendehus, Bøndernes hus, Furuheim Menighets-senter og privathjem har fungert som møtelokaler.

På møtene har arbeidsgruppa også blitt informert om ulike planprosesser og hvilken strategi og organsiasjonsstruktur kommunen legger opp til i fremtiden.

HVA SKAL STEDSANALYSEN BRUKES TIL?

Stedsanalysen kan brukes til flere ting:

1. Den skal bidra til at befolkningen blir bedre kjent med lokalmiljøet og historien til stedet. På den måten får man tettere bånd til hjemplassen.

2. Den skal danne grunnlaget for hvilke tiltak som skal iverksettes i lokalsamfunnet i framtiden..

3. Den skal være et bakgrunnsdokument for overordnet planlegging (f.eks. kommuneplanen)

4. Den skal kunne brukes i undervisningssammenheng.

5. Den skal bidra til at folk føler seg fornøyde med å bo og leve Skjærviken!

Amundsen, Arne Bugge: Borge bygdebok, bind 1. 1994.

Borge historielag: Åbygge. Årskrift 1980-2002. Diverse artikler.

Borge kommune: Generalplan 1972. Del 1. Naturgrunnlag og miljøvern.

Borge kommune: Generalplan 1972. Del 2. Vekstanalyse med forslag til målsetting

Borge kommune: Oppslagsbok 1973-1975.

Borge kommune: Oppslagsbok 1976-1979.

Borge kommune: Oppslagsbok 1984-1987.

Borge kommune: Kommuneplanens arealdel. 1989.

Fredrikstad kommune: Kommuneplanens arealdel.

Fredrikstad kommune: Trafikksikkerhetsplan 2001-2004.

Fredrikstad kommune: Byggeskikkveileder.

Fredrikstad kommune: Biologisk mangfold. 1997.

Fredrikstad kommune: Viltet i Fredrikstad. 1997.

Fredrikstad kommune: Div. lokalsamfunnsrapporter.

Fylkesmannen i Østfold, Miljøvernavdeling: Østfoldlandskap av regional betydning. 1993.

Miljøverndep.: Stedsanalyse i innhold og gjennomføring. Veileder. 1993.

Norske gardsbruk. Østfold fylke. 1942.

Norske gardsbruk. Østfold fylke II. 1964.

Resi, Heid Gjøstein: Gravplassen Hunn i Østfold. Universitetets Oldsaksaml. 1986.

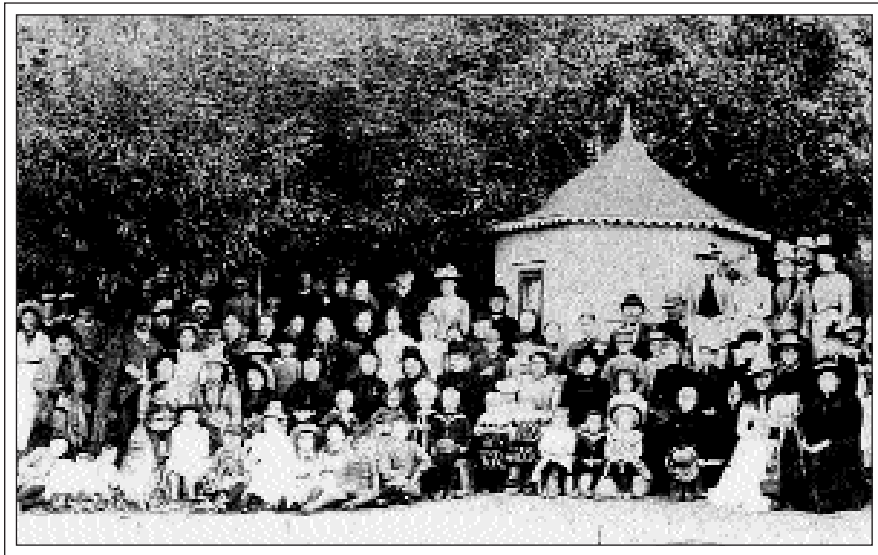
Universitetets Oldsaksamling: Innberetning om en topografisk-arkeologisk registrering i Borge pgd., Østfold fylke. Oslo 1968.

Weel, Haakon Anker: Borge kirke 1861-1961.

Hunn-gårdene med sin vakre beliggenhet på høyderyggen innerst i Hunnebu.

Badegjester fra Sarpsborg, fotografert ved Thorsøkilens bad i 1880-årene.